

II RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 176 (52).** 1924. a.

II Riigikogu koosolek 12. detsembril
1924. a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: kohtuminister **R. Gabrel**, põllutööminister **A. Kerem**, tööhoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

P ä e w a k o r d :

1. Aktsiisiseaduse §§ 1110 ja 1111 muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

2. Laewakinnistusseaduse muutmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

3. Wiljandi linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

4. Seadus raudteedel makswaist politseilikkudest määrustest üleastumiste karistamise kohta — üldkommissjoni ettepanek.

5. Esimese rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Washingtonis wastuwõetud tööstusettewõtetes tööaega kaheksa tunniga päewas ja neljakümnekaheksa tunniga nädalas piirawa konwentsiooni eelnõu kinnitamise seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

6. Tööstusettewõtete nädala puhkepäewade seadus — töökaitse komisjoni ettepanek.

7. Kaubalaewa juhi kutse omandamise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

8. Kauba- ja abilaewade masinajuhkonna ja -meeskonna sõidu seadus — üldkommissjoni ettepanek.

9. Wabamüügi apteekide awamise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

10. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse tühistamise seaduseelnõu — töökaitse komisjoni ettepanek.

11. Seaduseelnõu endiste Eestimaa närwi- ja waimuhaigete eest hoolitsemise seltsi waranduse riigi omaks tunnistamise kohta — üldkommissjoni ettepanek.

12. Seaduseelnõu talumaade korraldamise kohta Petseri maakonnas ja Wiru

maakonna naroowataguses osas — maakommissjoni ettepanek.

13. Weeühisuste seadus — maakommissjoni ettepanek.

14. Wangimajade walitsemiskorra osalise muutmise seaduseelnõu — üldkommissjoni ettepanek.

15. Riigimaksu ärakaotamise seadus raudtee weotariifis riigiraudteel — II lugemisel.

16. Hoolekandeseadus — II lugemisel.

17. Eesti kultuurkapitaali seadus — II lugemisel.

18. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Soots**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**, pärast sekretäär **T. Kalbus**.

Koosolek algab kell 5.20 min.

1. Päewakorra Juhataja **J. Soots**: täiendamine.

Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Päewakorra muutmiseks on tehtud kirjalik ettepanek, wõtta I päewakorra-punkti komisjonide täiendawad walimised.

L. Johanson (sd.): Teen ettepaneku wõtta wiies päewakorra-punkt — esimese rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Washingtonis wastuwõetud tööstusettewõtetes tööaega kaheksa tunniga päewas ja neljakümnekaheksa tunniga nädalas piirawa konwentsiooni eelnõu kinnitamise seadus — ja kuues päewakorra-punkt — tööstusettewõtete nädala puhkepäewade seadus — pärast 17-dat päewakorra-punkti, see on pärast kultuurkapitaali seadust. — Põhjendan oma ettepanekut sellega, et mõlemad seaduseelnõud on sarnased, mis esile toowad pikki põhimõttelisi waidlusi. Peale selle ei ole need kiired seadused, kuna selle tagajärjel, kui neid arutama hakatakse, ei pääseks hoolekandeseadus kui

ka Eesti kultuurkapitaali seadus teisele lugemisele, kuna mõlemad juba ammugi päewakorras korda ootawad.

Juhataja **J. Soots**: On tehtud kaks ettepanekut: esiteks wõtta esimeseks päewakorra-punktiks komisjonide täiendawad walimised ja teiseks wiies ning kuues päewakorra-punkt paigutada pärast 17-dat päewakorra-punkti. Panen ettepanekud korraga hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanekud wastu wõetud, — seega on päewakord kindlaks määratud.

Enne päewakorra juurde asumist on sekretääril sõna teadaande korras.

2. Teadaandmine komisjoni antud seaduseelnõu kohta.

Sekretäär **J. Piiskar**: Riigikogu juhatause poolt on antud rahaasjanduse komisjoni riigi

1924. a. lisaelarwe nr. 3.

3. Komisjonide täiendawad walimised.

Juhataja **J. Soots**: Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma

poolt on ette pandud walida maakomisjoni rkl. Saawo, üldkomisjoni rkl. Eilman ja rahaasjanduse komisjoni rkl. Tiks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

4. Aktsiisiseaduse §§ 1110 ja 1111 muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **J. Holberg**: Käesolew seaduseelnõu käsitab kahe paragrahwi muutmist aktsiisiseaduses, nimelt § 1110 ja § 1111-da. Neis paragrahwides määratakse ära karistus isikutele, kes ilma loata ja ilma patendita kangeid jookke müüwad. See muutmine on tingitud järgmistest asjaoludest: Selle peale vaatamata, et 1920. a. muudeti neid trahwimäärasid, mis selleaegsele rahakursile ei wastanud ja sellega karistus suurendati, ei ole ilma loata ja patendita alkoholiliste jookide müük wähenenud, waid otse wastupidi — suurenenud. Neist asjaoludest wälja minnes on Wabariigi Walitsuse poolt esitatud uus eelnõu, mis muudab neid trahwimäärasid, mis üle-

maltähendatud paragrahwides ette nähtud. See muutmine oleks umbes järg-

mine: Kunni siijamaani, kui keegi müüs ilma loata, mitte äri otstarbel kangeid jookke, karistati teda esimene kord kunni 5.000 margani ja kes juba kaks korda oli keelust üle astunud, kunni 10.000 margani. Uus eelnõu suurendab tuntawalt karistumäärasid, nii et esimesel korral wõib isikut karistada 5.000.— kunni 20.000.— margani ja teist korda 10.000.— kunni 50.000.— margani. Nendel, kes kangete jookidega kauplewad äri tegemise mõttes, on karistus tuntawalt suurem kui enne. Enne wõidi sarnase üleastumise eest karistada kunni 10.000 margani ja wangistusega 2 kunni 4 kuuni. Praeguse eelnõu järgi on rahatrahw 20.000.— kunni 50.000.— margani ja wangistust 2—6 kuuni.

Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku käesolew seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Soots**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Et käesolewa päewakorra-punkti kohta aruandjat kohal ei ole, siis on sõna aruandjana üldkomisjoni esimehel rkl. Jaakson'il.

5. Laewakinnistuseaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **J. Jaakson**: Aus-tatud Riigikogu liik-med! Meie wõtsime

alles hiljuti, minewal kewadel, wastu laewa kinnistuseaduse. Selle seaduse järele panime laewade kohta maksma müümise, ostmise, pantimise asjus selle korra, mis maksew on liikumata waranduste asjus. Seaduse teostamise juures on tarwis tulnud wäikseid wormilisi parandusi teha, nimelt on liikumata waranduste kinnistamise juures tarwis alati kinnistus-osakondadele ette panna kõik dokumendid originaalis, mille peale kinnistus rajatud. Laewade juures on aga tarwilik, et üksikud dokumendid tingimata originaalis laewadel oleksid, mille tõttu ei ole võimalik neid kinnistus-osakondadele ette panna. Kui laewade kinnistuseadus wastu wõeti, siis ei pandud laewa eriteadlaste poolt selle wajaduse peale rõhku, sellepärast ei tehtud ka laewade suhtes selles asjas erandid. Käesolewa seadusega parandatakse ära see wiga ja tehakse

laewade suhtes kinnistamise juures erand harilikust korrast ning lubatakse, et neid dokumente, mis tingimata peawad alati laewadel olema originaalis, ei tarwitse kinnistus-osakondadele originaalis ette panna, waid tõestatud ära kirjad. Käesolewa seaduse wajadus on tehniliste nõuete peale rajatud, mingisuguseid sisulisi parandusi see ette ei wõta.

Üldkommissjoni nimel teen ettepaneku käesolew seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Soots:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

6. Wiljandi linna administratiivpiirkonna laiendamise seadus — I lugemisel. Omawalitsuse komisjoni aruandja **A. Womm:** Austatud Riigikogu liikmed! Wiljandi linna piirkonna laiendamine oli Wene walitsuse ajal wõrreldes teiste kodumaa linnadega, kõige raskemates tingimustes. Wana linnaosa ümbrises kolmest küljest Wiljandi mõisa maa, kust chituskrunte wõimalik saada ei olnud, ehk neid saadi õige rasketel tingimistel, nagu seda näitab wiimastel aastatel ehituste jõudus kaswamine „Saasaare“ ümbruses, kust enne mõnel üksikul korda läks kalli hinna eest ehitusplatsi saada, näiteks endine Rotermann'i kauplus, kus praegu põllumeeste selts asub, Metsamärdi rauatööstus ja mõned teised üksikud ehitused. Pärast Pärnu-Tallinna kitsarööpalise raudtee ehitamist hakkas raudteejaama ümbrus ehituste poolest kaswama, peaasjalikult kaubaaitade ja tööstusettewõtetega. Et raudteejaama ümbruse maa-ala alawäärtuslik ja osalt ka kõlbmata on, anti selle tõttu ehituskrunte wälja palju odawamate ja soodsamate tingimustega, kui wana linna piirkonnas, mille tõttu seal ka korterite ehitamine jõudsasti edeneb. 21. märtsi 1919. a. seadusega „Riigi Teatajas“ nr. 19 — 1919. a. ühendati Wiljandi linnaga wiimase külje all olewad alewid ja maakohad, sellega suurenes Wiljandi linna korralduspiirkond 115,47 hektaari, see on 46,36 hektaari pealt — 161,83 hektaari peale. Et Wiljandi hoolimata sõjaaja raskustest kaswama on hakanud, seda näitab ehituste arw. Praegu on ehitamisprojekte wäljaspool administratiivpiire

linna ehituskommisjoni poolt kinnitatud kokku 218, millised ehitused niiwõrd walmis, et elanikud juba sees on, 125, pooleli on 73 maja, ehitused alles alustamata 20. Üldse on wälja antud krunte 383. Sellepärast tundus juba warsti pärast plaani kinnitamist tarwilik linna administratiivpiirkonda weelgi laiendada linna lähema ümbruskonna peale. Eeltööd on selleks linnawalitsuse poolt juba 1920. aastal tehtud, millal põllutööministeeriumi poolt Wiljandile suuremad maa-alad kasutada anti, nimelt Wiljandi mõisa, Reinu karjamõisa ja kirikumõisa maad terwes ulatuses, Uue-Wõidu mõisast umbes 50 tiinu ja Wana-Wõidu mõisast 7—8 tiinu ümber. Neid asjaolusid arwesse wõttes töötas linnawalitsus administratiivpiirkonna laiendamise kawa wälja ja laskis selle põhjal käesolewa plaani walmistada. Käesolew plaan on lõpulikult kinnitatud linnawolikogu poolt 10. septembril sel aastal kokkuleppel siseministeeriumi ja maakonnanõukogu otsustega. Nii et Wiljandi linna piirkond kaswab selle laiendamisega 885,84 hektaari peale.

Omawalitsuse komisjon peab Wiljandi linna administratiivpiirkonna laiendamise kawa Wabariigi Walitsuse motiividel tarwilikuks. Omawalitsuse komisjon aga leidis, et Wiljandi linna piirid põhjapoolses osas Wiljandi ja Uue-Wõidu mõisa maa-aladel liig kaugele lähewad ja silmas pidades Wiljandi maakonnanõukogu otsust 10. ja 11. maist sel aastal, kus näidati, et maakonnavalitsus peab otstarbekohasemaks, kui plaanil tähendatud piiripunkt 55 pealt piir otsejoones piiripunkt 8-da peale tõmmataks.

Neil põhjustel otsustas omawalitsuse komisjon Wiljandi linna administratiivpiire wähenendada Wiljandi mõisa ja Uue-Wõidu maadest, 34,67 hektaari wõrra ja piir ajada otsejoones piiripunkt 55 pealt punkt 8-da peale. Ülemaltähendatud paranduse tagajärjel wäheneks Wiljandi linna administratiivpiirkonna maa-ala 885,84 hektaari pealt 851,17 hektaari peale.

Omawalitsuse komisjoni nimel panen ette käesolew seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Soots:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

7. Seadus raudteedel maks-waist politseilikkudest määrustest üleastumiste karistamise kohta — I lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **A. Rei:** Käesolewa seaduse esitas Wabariigi Walitsuse esialgu teistsugusel kujul. Üldkommissjon oli selle eelnõuga sisuliselt nõus, kuid leidis, et selle redaktsioon

Wabariigi Walitsuse poolt ettepanud kujul kõige õnnelikum ei olnud. Selle seaduse eesmärgiks on luua võimalust teatawatest raudteel makswatest politseilistest määrustest üleastumisi otsekohe administratiiv-korras karistada. Sisuliselt, kordan, ei olnud üldkommissjonil midagi selle wastu ja eelnõu redaktsiooniliselt muudetud kujul wõeti komisjoni poolt ühel häälel wastu. Selle seaduse motiivid on Wabariigi Walitsuse eelnõule juurdelisatud seletuskirja ja samuti ka üldkommissjoni seletuskirja kaudu Riigikogu liigetele teatawaks tehtud. Teen ettepaneku seadus I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Soots:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

8. Kaubalaewa juhi kutse omandamise seadus — I lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **K. Kornel:** Käesolew seadus seab üles need nõuded, millele peawad wõtama isikud, kes tahawad omandada kaubalaewa juhi kutset. Selles seaduses on üldkommissjon mõnesugused muudatused ette wõtnud. Kõigepealt on tema walitsuse poolt esitatud eelnõus wälja jätnud esimesed kuus paragrahwi, ja seda järgmistel põhjustel: nimetatud paragrahwid kuuluwad oma sisu poolest kaubalaewa deki koosseisu sõiduseadusesse, missugune seaduseelnõu praegu kohtuministeriumi juures asuwas meriõiguse komisjonis wäljatöötamisel; ei ole soowitaw kaubalaewade juhtide kohta eeskirju käesolewasse eelnõusse jätta, sest siis läheks eelnõu lahku sellest süsteemist, mis meriõiguse seaduse ümbertöötamisel aluseks on wõetud ja missugusele süsteemile ka kauba- ja abilae-wade masinajuhtkonna ja -meeskonna sõiduseadus rajatud, mis nimelt järgmise päewakorra-punktina arutamisele tuleb. Teised üldkommissjoni poolt ette wõetud parandused on redaktsioonilised. Nende

parandustega esitab üldkommissjon seaduseelnõu Riigikogule wastuwõtmiseks. Üldkommissjoni nimel teen ettepaneku seadus I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Soots:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

9. Kauba- ja abilae-wade masinajuhtkonna ja -meeskonna sõiduseadus — I lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **K. Kornel:** See seaduseelnõu on wälja töötatud wastawalt neile põhimõtetele, mis meil aluseks on wõetud meie meriõiguse ümbertöötamisel. Üldkommissjon tunnustab selle seaduse samadel motiividel, mis Wabariigi Walitsuse seletuskirjas ette toodud, tarwilikuks ja wastuwõetawaks. Üldkommissjoni poolt ette wõetud parandused on peajasalikult redaktsioonilist laadi. Üldkommissjoni nimel teen ettepaneku seadus I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Soots:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

10. Wabamüügi apteekide awamise seadus — I lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **R. Penno:** Wabariigi Walitsuse poolt on Riigikogule esitatud wabamüügi apteekide awamise seaduse muutmise seaduseelnõu. See seaduseelnõu nägi ette ainult ühe põhipanewa wõi õigemini kaks põhipanewat muudatust praeguses makswas wabamüügi apteekide awamise seaduses. Esimene muudatus on, et haigekassadele tahetakse anda samasugune luba apteekide awamiseks, nagu praegu on maakonna ja linna omawalitsustel. Teine muudatus — luba-andmise korra lihtsustamine. Wabariigi Walitsuse eelnõu nägi ette, et sennimaks kolmekordne lubaandmine ära jääks. Praegumaksew kord nõuab, et kõigepealt peab olema terwishoiu nõukogu nõusolek, selle järele terwishoiu peawalitsuse nõusolek ja kolmandaks — siseministri kinnitus. Wabariigi Walitsuse arwamisel ei ole see kord küllalt otstarbekohane ja kiire lubade andmiseks ja lihtsustamiseks tuleks ära jätta üks nendest instantsi-

dest, nimelt terwishoiunõukogu. Pealegi on terwishoiunõukogu koosseis seadusega kindlaks määrata. Üldkommisjon ühine Wabariigi Walitsuse seisukohtadega, tegi ainult muudatuse selles mõttes, et haigekassadele apteekide awamise luba-andmise korda muuta tuleb. Luba neile siiski tarwis on, et nad mitte maakondade ja linna omawalitsustega ühtewiisi seda teadaande korras teha ei saaks. Põhjenduseks toodi ette, et wäiksemad haigekassad asjata enda jõudu apteekide awamisega kulutama ei hakkaks. Üldkommisjon pidas tarwilikuks ka teisi muudatusi, see on anda samasugused õigused meie suurematele alewittele, nagu seda haigekassadele seaduseelnõu ette näeb. Samuti tuli apteekide awamise seaduses terve rida parandusi teha nende muudatuste tagajärjel, mis tingis ka selle seaduse uues redaktsioonis maksmapanu. Üldkommisjoni poolt on ka seaduse uus tekst wälja töötatud, mida nüüd Riigikogule esitan I lugemisel wastuwõtmiseks.

Juhataja **J. Soots:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastuwõetud.

11. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse tühistamise seaduseelnõu — I lugemisel.

Töökaitse komisjoni aruandja **J. Woiman:** Töökaitse komisjon läbi arutades põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse tühistamise seaduseelnõu, leidis, et juba enne komisjonis wastuwõetud põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse täiendamise seaduse wastuwõtmisega on komisjon asunud seisukohale, et põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadus tuleb tarwilikult täiendada ja ellu wiia. Ja neil motiividel, mis tehtud juba selle täiendamise seaduse juures, leidis töökaitse komisjoni enamus, et käesolew seaduseelnõu tuleb tagasi lükata. Töökaitse komisjoni nimel teen ettepaneku see seaduseelnõu tagasi lükata.

M. Martinson (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Seda seadust kui ka selle seadusega puudutatawaid küsimusi on siit Riigikogu kõnetoolilt õige palju käsitatud, ja mina pean peaaegu samu mõtteid, mis siit enne awaldatud, weel kor-

dama. Kui põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse tühistamise seadus peaks tagasi lükatama, siis wõib järeldada, et tahetakse ellu wiia põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise muutmise seadus, mis kohustab walitsust selle seaduse esimesi paragrahwe wähe-malt kunni § 18-ni, ellu wiima. Teiseks paneb see seadus kohustused peale tööhoolekandeministeeriumile, nimelt see osa seadusest, mis käsitab segakomisjonide tegewust: kui segakomisjonide tööst ei peaks midagi wälja tulema, et siis walitsus ise wastawad määrused peab wälja töötama ja maksma panema. Elu on ise sellest seadusest 3 aasta jooksul tähele panemata mööda läinud, tema järele ei ole tarwidust tundnud ei palgalised ega ka põllumehed. Töökaitse komisjonis, kus see seadus arutamisel oli, tähendas tööhoolekandeministeeriumi esitaja, et korral, kui põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadus tagasi lükatakse, jääda tühi koht, ja sellepärast ei wõida seda seadust mitte tühistada ega ära kaotada. Pealegi tähendas tema, et tööhoolekandeministeeriumis olla wäljatöötamisel uus seaduseelnõu, mis põllutöölise tööaja ja palgaolude tingimisi tahab korraldada. Kui see nii on, et walitsusel wastaw seaduseelnõu wäljatöötamisel on, ja teiseks, kui elu on maksusel olewast seadusest mööda läinud, on teda jätnud „Riigi Teataja“ kaante wahel, siis on arusaadaw, et ei ole mingit mõtet seda kaitsta.

Mina näen, rkl. Gustawson juba närwitseb. Mina wõin Teile rahustuseks öelda, et Teie, härrad iseseiswad sotsialistid, teie waated põlewad liiga ruttu läbi, teie waated wananewad liiga ruttu, teie wahetate neid nagu puuraijuja oma raiekindaid. Ja mina wõiksin teile soowitada järele waadata 1921. aasta Riigikogu protokollisid, kus teie rühma nimel kõneles praegune kommunist Keerdo selle seaduse lõpuhääletamise motiiwide all, ja tähendas, et teie näete selles seaduses tööliste kurnamise seadust. Nüüd aga, kui meie sellele seadusele teisest küljest wastu oleme, siis ei saa ma aru, miks-pärast teie närwitsete.

Sellepärast peab ka tõsiselt waatama selle seaduse peale, peab kaaluma, kuidas ta elus läbiwiidaw on, mis tema tahab tööliste pakkuda, mis tema tahab tööandjale pakkuda, mis tema tahab kogu meie põllumajandusele pakkuda. Kui teie

need algnõuded kaalumisele wõtate, siis peate järelduse tegema, et sellel seadusel mingisugust olulist tähendust meie põllumajanduse peale ei ole ja ka mingisugust korraldawat mõju meie põllutöölise suhtes ei ole. Segakommisjonid on 3 aastat koos käinud, on tööd teinud, inimesed on aega kulutanud, on riigi ja omawalitsuste raha kulutanud, kuid tagajärgi ei ole saadud. Tähendab, kui tahetakse see seadus alale jätta, kui tahetakse seda veel täiendada, siis tahetakse käesolewal aastal jälle segakommissionide etendust läbi teha, kus siis jällegi riigi raha kulutatakse ja tagajärgi mingisuguseid kätte ei saada.

Kui meie vaatame selle seaduse tehnilist külge, eriti mis puutub 1—17-da paragrahwini, siis näeme seal sarnaseid nõudeid, mida praeguses olukorras tarwitada ei saa, mis meie maamajandusele sobiwad ei ole. Wõtame minupärast esimeseks palgaraamatu. Palgaraamatu kawa kinnitab töö-hoolekandeministeerium. See raamat on ka wälja töötatud ja 1921. a. „Riigi Teatajas“ wälja kuulutatud. Kui teie teda waatate, siis näete, et see nõuab meie liht taluperemehelt päris raamatupidamise oskust. Esimesel leheküljel peab peremees märkima, kes see isik on, keda tema tööle palkab, kes tema ise on, kudas tema isikutunnistus on wälja antud, missuguse ametiasutuse poolt, mis kuupäewal jne. Siis peab tema sinna üles märkima palgatingimised. (J. Wain, sd.: Kas siis kirjutamise on põllumehele kõige raskem?) Neid põllumehe küllalt, kellele ta raskuseks on. See ei tähenda aga mitte, et nad kirjaoskamata on. Siis peab ta ära tähendama kõik teenistustingimused, tööaja pikkused, ja iga kuu kohta eraldi peab tema ette ära määrama, kui pikk ühel wõi teisel ajal tööpäew on. Siis peab tema kõik palgatingimised üles märkima, kui on tööline omal söögil, palju ta saab siis palka natuuras, kuipalju rahas jne. ja peale selle, kudas ja mis kuupäewal on ühte wõi teist ainet töölisele kätte antud, ja kui palju temale rahapalka on wälja makstud. Ületundide kohta peab täieliku arwe pidama, kuipalju on tööline ületunnitööd teinud, kui palju temal töötunde on wõlgu jäänud jne. Lõpuks tuleb nii wälja, et põllumehele peab täielik raamatupidamine ses suhtes sisse seatud olema. Wõtame minu pärast ka ületunnitöid, siis, kuidas saate teie põllumajanduses neid

arwestada. Põllumajapidamises tuleb wäga palju sarnaseid käike ja sõitusid ette, kus kuidagi töötundidega rehkendada ei saa, nagu näiteks wesilkäimine, puudewedu jne. Sarnastel sõitudel käies peawad inimesed juba wara poole öö ajal wälja minema ja jõuawad alles õhtuks koju. Tööline on sarnaste töödega wäga rahul, kuigi tal natuke rohkem aega tegelikult tööl tuleb olla. Palju kergem on koorma otsas wõi sõiduriistal istuda, kui 9 tundi kodus põllul rasket tööd teha. Ehk sarnasel korral, kui talu heinamaa kaugel on, ja wäga sagedasti tuleb meil sarnaseid talusid ette, kus heinamaa kuni 30 wersta kaugel on. Kui heinamaale tööle minna, siis juba sõiduks kulub terve tööpäew ära. Juhtub aeg wihmane, tuleb sõitusid 2 kuni 3 korda harilikust rohkem, kui ei taheta heinamaal magada, waid koju sõidetakse teisi töid tegema. Kui neid sõitusid töötundide arwel teha, siis peab põllumees vähemalt 3 korda rohkem peret pidama, et tal töötundide järele töö tehtud saaks.

Siis edasi, laste suhtes on määrused üles seatud, et alla 16. aasta lapsi ei tohi põllutööle tarwitada, neid ei tohi ka ületunnitöödega koormata. Meil harilikult suwel on nii, et kari karjamaal on hommikupoole vähemalt 5 tundi ja õhtupoole umbes sama palju, nii et karjase tööaeg tuleks ligikaudu 10 tundi päewas. Siis on karjasel veel üht-teist kõrwaltööd ja kui suurem karjane, aitab ka lehma lüpsata. Kõike seda arwesse wõttes, wenib karjase tööpäew 12 tundi pikaks. Kui seda aga laste kohta ei lubata, kui käesolewas seaduses jäetakse sarnane tingimine sisse, et lapsed wõiwad tööd teha ainult 9 tundi päewas, siis ei saaks meie põllupidajad karjaseid üldse palgata. Ei saa aru, kuidas wõib laps, olles karja juures wabas õhus, end üleliigselt ja kurnawalt wäsitada, nii et ta üle 9 tunni tööl olla ei tohiks. Kas on 15—16-aastasele lapsele kasulik, kui ta õues wabalt lulli lööb, wõi kui ta metsas wabas õhus karja järele waatab. Igatahes on loomulik, et laps karja järele waataks, kui et ta õues ilma mingisuguse kohustuseta ja ametita ülejäänud aja ära raiskaks.

Aga sarnasel määrusel on veel teine palju pahem külg. Palgatawate karjaste arw ulatab riigi statistika keskbüroo andmete järele ligi 14.000-ni. (M. Martna, sd.: Kus kohal need andmed on?) Ühes statistika kuukirjas, ma ei

mäleta just missuguses. Igatahes on minul statistika keskbüroo andmed ja kui neid kuukirjas ei ole, siis olen ma need otsekohe saanud. Statistiliste andmete järele ulatab siis karjaste arv kunni 14.000. Kuid seal hulgas on arwesse wõetud ka 17 aasta wanused lapsed. Kui ainult 16 aasta wanuseri wõtta, siis ulatab palgatawate karjaste arv tingimata kunni 12.000-ni, kui mitte rohkem. Need on kõik kooliealised lapsed, kes suwel endid karjasteks palkawad ja talwel koolis käiwad. Sarnasel korral, kui need tingimused maksma jääwad, ei saaks ükski peremees karjast palgata, kui karjane ainult 9 tundi karja järele walwata tarwitseb, kuna ta ülejäänud aja waba peab olema. Mis oleks selle tagajärg? Lapsed peaksid jääma oma wanemate juurde, ning ei saaks ülespidamist teenida, mis neile talwel kooliskäimist wõimaldaks. Wanemad peaksid neid ise koolitama, kuna lapsed kaasa aidata ei saaks sellega, et nad suwel aitaks enesele ülespidamist teenida. Nii wõetakse 12 tuhandel lapsel wõimalus ära enesele talweks ülespidamist teenida. Sagedasti on just karjased natuura palga peal, et wanematel talwel kergem oleks lapsi koolitada. Kui sarnaseid tööpäewa tingimusi ei olnud, ei olnud ka kuulda, et kunagi oleks karjastele liiga tehtud, wõi neid wälja oleks kurnatud talupidajate poolt. Samuti ei ole ka kuulda olnud, et karjaseid üle jõu käiwat tööd tegema on sunnitud. Kui on 16-aastane laps karjaseks wõetud, siis teda kunagi rasketele põllutöödele ei panda. Wõib olla, saadetakse neid suwel loole, wõi mõnda teist kergemat tööd tegema ja see on kõik. Aga sagedasti ei tule ka seda ette, sest põllumehed katsuwad ikka wastawalt tublisid tööjoudusid saada, mis wõimaldaks talutööd täiel määral nendega ära teha.

Siis edasi, korteringimused. Nõutakse, et korter peab mees- ja naistöoliste tingimata lahus olema. Abielusolewatele töölistele peaks eraldi korter olema ühes keetmise wõimalustega. Abieluliste kohta on see mõeldaw ja kui taludes wastaw korter olemas, wõimaldatakse selle tarwitamist alati. Kui aga tahetakse tingimata läbi wiia, et mees- ja naistöolised peawad alati lahus olema, et neil korteris wähemalt $1\frac{1}{2}$ kantsülda isiku peale õhuruumi oleks, siis mina ütlen, — neid nõudmisi teie kuidagi läbi

wiia ei saa ja nende täitmist talupidajatele nõuda ei wõi. Ei töö-hoolekandeministeriumi nõudel, ei Riigikogus wastu wõetud seadustega ei suuda teie sarnaseid korteringimusi maal luua. Teie teate, et meie põllumeestele käesolewa aasta eelarwes määratud summad elukorterite ehituslaenuks wälja ei ole antud. Pean ütleva, et on väga palju suuri talusid, kus praegu weel elatakse 2—3 toas kogu perega. Aga mis peawad need tegema, kes nüüd alles hakkasid elama, — ja neid ei ole mitte wähe, neid on tuhanded, — meie asunikud, kes on paigutatud mõisamajadesse, ja need asunikud sagedasti tarwitawad ka wõõraid tööjõude ja kas wõib siis nende käest samu tingimusi nõuda, kes ise ühes toas elawad, pealegi on neil köök ühiseks tarvitamiseks. Kui tahetakse, et need asunikud, kellel palgaline tööline, peawad wõimaldama töölisele korteri teatud õhuruumiga, siis ma pean ütleva, et see on täiesti wõimatu ja teie wõtate asunikudelt nende maapidamise arendamise wõimalused ära. (A. Anderkopp, tões.: Kas Teie ei ütleks lisaks, kes selle esimese seaduse andis?) Mina siis Riigikogus ei olnud, aga ma palun ainult kätte wõtta 1921. a. protokollid, kust on näha, et põllumehed väga palju parandusi tegid, mis aga tagasi lükati keskkoha ja pahema tiiwa wastuseisemisel.

Edasi minnes näeme weel, et palga sultes on eritingimused ette nähtud. Nimelt peab palk wälja maksetama wähemalt kolm korda aastas. Selle wastu waielda ei saa ja palk maksetakse töölistele alati wälja, kui tööline raha wajab. Tööline saab igal ajal peremehe käest raha, kui tal waja on, ja see suuri raskusi ei tekita. Kuid aga natuuras maksetawa palga kohta on öeldud, et see peab iga kuu kohta ette wälja antama... (M. Martna, sd.: Noh, millest see tööline siis peab elama?) Antakse ette, aga et see iga kuu peab sündima, seda nõuda ei wõiks. Peremees peab alati tegema kõik kulud aasta peale ette ja sügisene lõikus alles tasub selle ära. (L. Johanson, sd.: Sellepärast on tema ka peremees.) Aga kui ikaldusaasta on, kas siis peawad töölistel kõik ette kätte saama; kas peremees ka kasu saab, see on teine küsimus. (L. Johanson, sd.: Iga mees ei kõlba peremeheks!) Kui iga

tööline peab natuuras palga iga kuu ette saama, siis öelge mulle, kas on põllumehele suwekuudel, eriti, kui on ikaldus olnud, wõimalik kõiki neid aineid, mis palgapingus nõutakse, anda? Waadake, kui meile oleme lepingus herved wõtnud, et siis tööline tingimata peab herved kätte saama, lepingust tähttähelt kinni pidada ei ole wõimalik. Kui herneid ei ole, siis antakse tangu, kui wõid ei ole, siis antakse liha, ja tööline lepiw sellega. Praegusel kujul maksew seadus toob lahkeliisid ja lõhub wahekorra põllutööliste ja tööandjate wahel. (L. Johanson, sd.: Kas need herved seal on üles loetud? Laest räägitel!)

Edasi näeb seadus ette, et ei tohi töölist lahti lasta, kui majapidamine wajab tööjõudu. Kujutage nüüd ette: tööliisile on kuupalk ette maksetud, aga tööline jääb tööpäewi wõlgu, töötundisid wõlgu, peab sinist esmaspäewa, ja teda ei saa ära ajada, seaduses ei ole mingisugust kaitset tööandjatele ja ei nõua töölistelt mingit kohustust. Seadus ei näe ette, kuidas saaks nii ebaloomulikka wahekordi lahendada ja halwawid tagajärgi ära hoida. Ei wõi kuidagi niisugusele seisukohale asuda, et ainult tööliste huwid peawad kaitstud saama, ja ma ei tea, et tööandjad tahaksid tööliste peale tungida, niisugust wahekorda ei ole olnud ja ei saa ka lähemas tulewikus olema.

Edasi minnes, on weel kurikuulus § 9 selles seaduses, mis õnnetujuhtumistest kõneleb, ja mille kohta ma olen tähendanud, et see täiesti wõimatusse seisukorda tööandja asetab. Põllutööline, saades töö juures wiga, nõuab oma wigastuse eest tasu ja arstirohte ning arstikulusid tööandjalt, kuid ei ole kunagi kohustatud selgeks tegema, mil põhjusel ta wiga on saanud töö juures, kas oma süü läbi wõi teise teenija süü läbi, kuid tööandja peab selle eest wastutaw olema. Meil kohtupidamises nähtakse ette, et nõudja peab selgeks tegema, et tal õigus on nõuda wastaspoole käest. Siin selles seaduses ei ole nõudja kohustatud põhjusi sugugi selgitama, et temal õigus on nõuda, waid seda peab wastaspool, kelle käest nõutakse, selgeks tegema, et ta ei ole õigustatud tasuma, mis tema käest nõutakse. Arusaadaw, et peremees ei saa oma majapidamises kõigi tööliste järele kõndida ja iga töö juures olla, kus õnnetus wõiks juhtuda. Kui on tööliisel tunnistajad käepärast, kui tööliised on ühel meel, siis

wõiwad nad pahatahtlikult peremehe wastu tunnistada ja sarnast seisukorda ei saa lubatawaks pidada.

Mis puutub seaduse teise osasse, mida sel korral ellu tahetakse wiia, kui ei saada tagajärgi segakomisjoni tööst. Sel korral peab töö-hoolekandeministeerium wastawalt omad määrused wälja töötama ja maksuma panema. Need määrused wõiwad olla ainult neis piirides, kui suured on segakomisjoni ülesanded sellel alal. Nende määruste ulatuses on ka tööpäewa normeerimine. Arusaadaw, kui segakomisjonid sellega hakkama ei ole saanud, nagu sennises praksisest näha, et töönormi kuidagi ära määrata, kuipalju tööline palga alammäär juures tööd tegema peaks, siis ei usu mina, et tööhoolekandeministeerium seda töönormi oma määrustega kindlaks määrata saaks, see jääb tingimata lahtiseks.

Nii siis wõime loota, et nende määrustega suudetakse maksuma panna ainult palkade alammäärad ja töötundide normid. Kas aga seda tõsiselt waja on, selle küsimuse peale wastuse annab meile riigi statistika kuukiri nowembrikuust. Siit näeme, et tööliised palkade suhtes ei ole sugugi nii halwas seisukorras, põllutööliste palgad wõrreldes 1922. a. on tõusnud kaunis tuntawalt. Keskmiselt on palgad aastatööliste juures tõusnud kunni 20%-ni ja naistöölise juures isegi kunni 31%-ni, suwetööliste juures 10—15%-ni. Tööpalkad on tõusnud ja tööliste järele nõudmine on ka suurenenud, nii et tööliste puudus on õige teraw, mis tundub igas maakonnas.

Küllaldaselt oli käesolewal aastal warustatud waewalt 10% majapidamisi põllutöölistega, 40% majapidamistest oli rahuloldawalt warustatud ja 50% oli puudulikult põllutöölistega warustatud. Suwetööliste ja karjaste juures on wahekord peaaegu samasugune. Küllaldaselt oli kariaseid 7,7%, tarwiduse järele 45,6% ja puudulikult — 42,8%. Sellest wõime järeldada, et põllutööliised on selles suhtes wõrreldes tööandjatega kõwem pool ja selle tagajärjel on wõinud tööliste palgad kerkida ja on ka kerkinud.

Nii et siin tööpalkade alammäärade normeerimist sugugi waja ei ole ja ei saada sellega ka kunagi seda kätte, mida kätte saada tahetakse. Kes tööline ei ole ja kes tööd ei oska teha, seda ükski tööandja tööle ei wõta, olgu määratud palga alammäär wõi olgu palk lahtine. Kui on

tingimata hädatarwilik, siis wõetakse sarnane tööline päewatööle ja saadakse kuidagi wiisi palgaküsimusest üle ja niiviisi saab ta ikka tööd, kui aga teie määrade palga alammäärad kindlaks, siis need töölised, kes ei ole mitte tugewad tööjõud, jääwad tingimata raskemasse seisukorda, kui nad praegu on, kus waba kokkulepe tööandjate ja põllutöölise wahel walitseb.

Lõpetades tahaksin öelda Riigikogu liigetele, et neil, kes tõsiselt neid küsimusi läbi on kaalunud, mitte midagi selle seaduse tühistamise vastu olla ei wõiks. Kawatsetawa uue seaduseelnõu juures, mis wastuwõetawam on, wõiksimine ehk rääkida, kuid selle seaduse juures ei ole mingit mõtet, siin wõiksid kõik käed tõusta selle seaduse tühistamise poolt, sest et see seadus ei kaitse ühtegi rahwaklassi wõi rahwakihiti põllu peal elawatelt ja töötawatelt inimestest. Lugupeetud Riigikogu esimees härra Tõnisson wististi tähendas selle seaduse kohta, et see seadus on töötaoleku seadus ja nende sõnadega lõpetan mina praegu. (J. Wain, sd.: Ega Teie Tõnisson ei ole.)

M. Martna (sd.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Minu arwates oli see täitsa ülearune, et härra Martinson selle seaduseelnõu sisse andis, kuna põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadus nii ja teisiti teise seaduseelnõuga kõne alla tuleb, millega seda seadust täiendada tahetakse. Härra Martinson'il oleks küllalt aega ja juhust olnud oma mõtteid sel puhul ette kanda. Mis aga praegusel silmapilgul sellesse asjasse puutub, siis oleks küll sündsam, kui härra Martinson oleks oma seaduseelnõu tagasi wõtnud, kui see muidu wõimalik ei oleks olnud, sest wiimastel päewadel kõnelatakse meil ju kodurahust. See seaduseelnõu ja praegune härra Martinson'i kõne on aga kodurahu kodusse nii nagu lõhkepomm.

Meil on sotsiaalseadustega teatawasti wäga täbar lugu ja ka see seadus on puudulik, tähendab, seadus ei ole mitte niisuguseks saanud, et teda oleks wõidud täiel ulatusel teoks teha, sellepärast, et mitmed eeldused selle seaduse juures ei ole mitte täide läinud, nimelt segakommisjonide töö. Et aga seadus tarwilik on, seda ei tunnista mitte ainult meie olud ja meie töölised, waid seda tunnistawad ka kõik

teised maad. Ka rahwasteliit on selle tõeks tunnistanud, et kõige wiletsamini on arenenud ja organiseeritud põllu- ja maatöölised. Rahwuswaheline seadusandlus hakkab ka selle sotsiaalse elukülje peale tähelpanu pöörama. (M. Martinson, põl.: Saksamaal on wastu wõetud 10-nea tunniline tööpäew.)

Meie kõnesolew seadus on püüdnud seda teostada, ja nüüd tullakse praegusel raskel silmapilgul, kus tõepoolest waja oleks ka meie maatöölise meeli rahustada, ja näidatakse siin nii elawates sõnades, kui iganes wõimalik, et seda mitte waja ei ole! Et põllutöölisele ei ole seaduslikku kaitset waja, seda on härra Martinson oma kirgliku ettekandega püüdnud nii tõenäoliseks teha, kui iganes wõimalik. Ometi on ka need inimesed, kes selle seaduse kaitset wajawad, neil ei ole mitte wõimalik siia tulla ja niisama kirglike sõnadega seda wajadust kinnitada, kuid nad saawad wäga hästi aru, kuidas nende kasude peale waadatakse. Kui eriti põllumeestekogude esitajad alati toonitawad, et nad kõigi kihtide huwisid kaitsewad, siis ei paista sellest ettekandest mitte midagi muud, kui et selle seaduse kaotamine olla paratamata wajalik nende huwide suunas, kes töölisi nii alaealisi kui ka täisealisi tarwitawad. Kui härra Martinson näitab, et meie põllumajandus ilma karjalasteta, ilma alaealiste tööliseteta ja nende wäga pika tööpäewata edeneda ei wõi, mis tähendab siis see? See tähendab, et tahetakse ainult peremeeste, nii öelda, majapidamiste omanikkude huwisid kaitsta ja mitte ühtlasi ka nende huwisid, kes kaasa töötawad! Otse nagu hurjutades, wõi kuidas ma pean ütleva — ma ei leia sõna, otse nagu maailma imest räägib kõneleja, et seadus nõuab mees- ja naistöölise lahus magamist ja elamist! (M. Martinson, põl.: Aga looge need wõimalused. Kus wõimalik on, seal takistusi ei tehta.) Kuulge, meie ei hakka siis ometi seadusi tegema, kui kõik juba korraldatud on! Teie wõiksite teada ja peaksite teadma, et teistes maades niisugune seadus maksab, et kui peremees oma wäljaüüritud ruumis mees- ja naiswõõrad ühes magada lubab, siis wõetakse ta wastutusele ja trahwitakse kupeleiseaduse põhjal. Teie panete seda imeks, kui seadus niisugust asja nõuab ja härra Tamm

naerab selle üle. Ma panen imeks, et niisuguse kõrge, akadeemilise haridusega härra naerab selle üle, kui seadus tahab kindlaks teha, et töölised, see on üks-teisele täitsa wõõrad inimesed — poisid ja tüdrukud — ühes ruumis ei magaks ega ei elaks! (M. Martinson, põl.: Ehitage siis seadusega wastawad majad põllumeestele.) Ma ei saa mitte kõigile korraga wastata, ega kõiki korraga kuulata. Teil on wõimalik praegu mind kuulata ja pärast kuulama minna teid. Igatahes on see kõige loomulikum nõudmine, kui teie rahwa moraalset ja wooruslikku elu teatawal pinnal tahate hoida ja seda tõsta. Kui teie tahate ikka seisukorda makswaks pidada, kus wõõrad inimesed, nais- ja meesterahwad. ruumikeses, kus igaihe peale poolteist sülga õhuruumi Teie arwates veel palju on, elama ja magama peawad, siis ei oleks pidanud teie, härra Martinson, niisuguse wäitega ometi mitte parlamendi koosolekul wälja tulema, wähemalt mitte praegusel ajal. Mina igatahes rõhutaksin seda ja paneksin seda kaparempoolsetele rühmadele, see on põllumeeste rühmale, südame peale, et nad niisuguste iseenesest mõistetawate seaduste ja korralduste wastu ei oleks, wähemalt mitte praegusel silmapilgul. Kui teie tahate seda seadust parandada, siis hääletaksin ka mina mõnesuguste paranduste poolt. Kui teda tahetakse parandada, et ta elus läbiwiidaw oleks, siis oleksin mina selle poolt. Minu arwates on see seadus komisjonide suunas halwasti stipuleeritud. Kommisjoni oleks pidanud kuuluma ühtlasi erapooletud isikud, et häälteenamus juba ette nähes ei oleks wõinud mõlemale poolele ühesuurusena tulla. Kommisjonis on mõlemal pool ühepalju esitajaid, kes, nagu terasest, üheteise wastu olid ja sellepärast ei tulnud tööst midagi wälja. See oleks esimene punkt, mille täiendamise ja parandamise juures nõu pidada tuleks. See ei ole aga kellegi parandus, kui tulakse ja öeldakse, et seadus ei kõlba kuhugi, teda tuleb hundiauku wisata. (M. Martinson, põl.: Kolm aastat oli aega uut seadust teha.) Teie elasite need 3 aastat niisama, kui mina, ja teil oli wõimalik tulla ja parandusi ette panna.

Siis tõi härra Martinson siin ka statistilisi andmeid ette. Minu arwates ei ole sarnast põllutöölise lugemist veel olnud, mille põhjal wõiks öelda, kuipalju

meil alaealisi töölisi on, aga wõib olla on see õige ja ma ei taha praegu selle juures kahelda. Wõib olla on korraldatud teatud järelepärimised wõi ankeedid. See arw 14.000 alaealist töölise tähendab ometi midagi ja nende kaitseks peab midagi tegema. Meie teame, et just karjased ja alaealised töölised enese kaitseks kõige wõimetumad on ja et neil kõige wähem wõimalust on iseeneste eest wälja astuda. Siin peab seadusandlus nende kaitseks midagi tegema. Meil ei ole siin tegemist mõne sajaga, millest oleks wõinud ükskõikselt mööda minna, meil on siin tegemist 14.000 alaealise töölisega ja siis tulakse ja öeldakse, et nende kasuks ei ole midagi waja ega wõimalik teha. (K. Tonkman, põl.: Kuhu Teie need 14.000 panna tahate?) Seal on üks wäga tark sõna! Mina usun, et teie ometi ei taha meie karjalapsi niisugustesse oludesse panna, nagu teie Peeterburist ja Smolnast teate öelda. (M. Martinson, põl.: Teie teete selle seadusega veel raskemaks nende seisukorda.) Siin tähendati, et kui see seadus maksma hakkab, siis ei saa enam karjalapsi. See seadus maksis kahe aasta eest ja veel terawamal kujul ja lapsed käisid linnast karjas. Ma tean ise Tartus, kus see juba ammust ajast pruugiks oli, et lapsed käisid linnast maal karjas ja käiakse ka edaspidi. Mina tean, et kui nooremad karjased kooli läksid, siis wõeti ja wõetakse wanemad nende asemele, ja asi oli korras, ei olnud minu kuulmise järele kunagi midagi katki läinud. Ka teie olete ju ometi sellel arwamisel, et ka alaealised kooli wajawad ja et nad ka kaitset wajawad?

Edasi tuleb härra Martinson ja näitab, et see on kuulmata nõudmine, et tööline peab oma naturaali palga, see on moona ette kätte saama. Härra Martinson tõi ette, et ei wõi igakord herneid saada, ei wõi liha, wõid ja muud igakord käepärast olla. Selle wastu ei waidle mina, ega waidle ka keegi teine ja ei lähe ka keegi tööline nii täpipealselt oma toidumoonaga nõudma. Peasi, millele siin rõhku pannakse, on leib, piim ja teised niisugused asjad, mida tööline igapäew tarwitab, ja kui ta neid ei saa, siis ta ka tööd teha ei suuda. (M. Martinson, põl.: Siis kustutage seadusest maha, et töö-hoolekandeministerium palgaraamatuid sisse seaks.)

Selle palgaraamatu pidamise üle on ju wõimalik ka pikemalt rääkida, sest kui tema pidamine nii keeruline on, kui seda siin räägitakse, mina leian ka, et ta siis liiga keeruline on, siis wõib ju seda korda lihtsamaks teha, aga meil ei pruugiks ju selle pesuweega last wälja wisata. Meie wõime seadust parandada ja selle sisse wõtta, mis tarwilik on läbi wiia. Teie ütlete, et põllupidaja ehk talupoeg peab oma tööd aasta läbi tegema ja ei tea, kas tema sügisel saab põllult midagi wõi mitte. Noh, see on wäga kahetsemiseväärt, ja mina tean, et nii mõnigi kord on põllumehele sügis õige walus, aga ega meie ei wõi ega taha ometi nõuda, et põllupidaja peab oma majapidamist töölise kulul wee peal hoidma! Tööline ei saa ju samuti ilma söömata, ilma riieteta ja peawarjuta tööd teha. (J. Mürk, mo.: Kas kuskil töölistele maksetakse nädalapalk ette?) Mis Teil on, härra Mürk? (J. Temant, põl.: Ma saaksin aru, kui mõni teine sealt pahemalt poolt põllutöölisi kaitsma tuleks, aga mitte Teie. Hulgalsed wahelhüüded põllumeeste rühmast.)

Juhataja **J. Soots**: Palun rahu!

M. Martna (sd.): Minu lugupeetud parempoolsed sõbrad teewad minule etteheiteid, et just mina neist asjadest rääkida, aga mina olen ikka neist asjadest rääkinud ja teen seda ka tulewikus. Samuti ei olnud see wahelhüüe, mis härra Mürk iseäraliku hooga tegi, sugugi paigapealne. Siin ei ole mitte kõne palga ettemaksmisest, waid siin on kõne toidu ja moona etteandmisest, siin on jutt sellest elamiswõimaluse andmisest; mis maatöös harilik nähtus on ja ilma milleta põllumajanduses wõimatu oleks tööd teha. Õnnetuseks on muidu küll wiisiks, ehk see põhimõtlikult küll õige ei ole, et tööline alles siis, kui ta nädala wõi 14 päewa jooksul on töötanud, wõib oma palga kätte saada, aga see on ka tunnistus sellest, et just see palgasaaja on igas suhtes nõrgem pool ja peab ikka sellega leppima, mis tugewam pool — tööandja — temale ette kirjutab. Siis weel mõni sõna... (K. Tonkman, põl.: Härra Martna, kui Teie maalermeister olite, kas siis ka palju ette maksite. Hulgalsed wahelhüüded põllumeeste rühmast.) ...ega meil

siin ometi waidlusklubi ei ole, meil on parlament! (M. Laarman, põl.: Teie wõite küll wahele rääkida, aga teised ei tohi.) Ma ei räägi mitte wahele, waid ma räägin seda, mis mul siin rääkida on.

Juhataja **J. Soots**: Palun kõnelejat mitte segada.

M. Martna (sd.): Siis weel tähendab härra Martinson selle peale, et õnnetujuhtumiste puhul olla jälle peremees palju halwemas seisukorras, sest tööline ei tarwitsewat muud kui nõuda, aga peremees pidawat kohtus näitama, et tööline mitte ilma enese süüta wiga pole saanud. Siin peab tõepoolest oletama, et lugupeetud rkl. härra Martinson eeldab, et õnnetujuhtumised plaanilikkude kawatsuste tõttu sünniwad, näib, et härra Martinson arwab, et seda nagu iseenesest mõistetawat asja eeldama peab. Ometi on loomulik, et inimene ennast tahtlikult wigastama ei lähe, ja kui selle juures peaks põhimõte üles seatama, et see, kes wiga on saanud, peaks selgeks tegema, et tema mitte oma süü läbi wiga pole saanud, siis on see tõepoolest sarnane nõudmine, mida mitte igapäewaseks pidada ei wõi. Et niisugust õnnetut inimest, kes wiga on saanud, aidata tuleb, see on igas kultuurmaas iseenesest arusaadaw asi, sest kui tööandja arwab, et ta seda kahjutasu wõi abiraha on sunnitud olnud ebaõigelt wõi seaduswastaselt maksma, ilma et ta selleks kohustatud oleks, siis on tal ju wõimalik seda tõeks teha ja kahjutasu tagasi nõuda wõi enesele uuesti ära tasuda lasta. Kuid ei wõi seadusandlust niisugusesse seisukorda asetada, et sarnast inimest, kes wiga on saanud, tuleb iseenese hooleks jätta — ta elagu nii kuidas tema saab ja tehku ise selgeks, et ta mitte enese süü läbi wiga pole saanud, ja siis alles hakkame nõudma abi. Niisugused asjad on tõepoolest sarnased, mis kodurahu ilusasse õhkkonda ei kõlba.

L. Johanson (sd.): Härra Martinson kujutab seda seadust nii ette, nagu oleksid segakomisjonid oma töö teinud ja määrused wälja töötanud, ja nagu oleksid need määrused senni makswad olnud. Kuna aga segakomisjonid ei tööta, siis ei ole ka määrused makswad. Ei ole siis ka sarnaseid tasunõudmisi ette pandud, nagu härra Martinson siin ette

tõi herneste, terawilja ja teiste toiduainete kohta, milles palk tuleb tasuda. Sarnast asja aga seaduses eneses mitte ei ole.

Mis puutub palgalepingusse, siis sünnib praegu tööle palkamine waba kokkuleppe alusel. (S e g a n e w a h e l h ü e p ö l l u m e e s t e r ü h m a s t.) Ja just selle seaduse järele, mis praegu maksab, on lugu nii, et lepingud sõlmitakse wabal kokkuleppel.

Selles seaduses on aga terwe rida paragrahwe, mis peaksid makswad olema, kuid ka neid kujutas härra Martinson walesti. Näiteks wõiks ette tuua õnnetujuhtumiste korral pensioni maksmist. Härra Martinson ütles, et peremees peab ka sarnasel korral, kui tööline oma süü läbi wiga on saanud, pensioni maksuma. See ei ole mitte õige, sest õnnetujuhtumise korral pensioni maksmine on ette nähtud tööstusliku tööseaduse VII peatükis ja seal on § 542, kus on öeldud, et peremees-tööandja wabastatakse siis pensioni maksmisest, kui on õnnetuse põhjuseks olnud kuritahtlus, wõi ettewaatamatus, mis pole tingitud tööoludest. Tähendab, wäljawõtted on juba tehtud ja jääb järele ainult pensionimaksmine sarnasel korral, kui õnnetujuhtumine on ette tulnud tööjuures ja üldse tööolude tagajärjel. Kuid ka siin wõiwad tekkida kohtuprotsessid. Ma tuletan meelde seda, et minu mäletamise järele soowitas VII peatükki selles seaduses maksuma panna põllutööliste kohta just teie esitaja härra Arro. Minu seisukoht oli tol korral, et põllutöölised tuleksid kinnitada, ja selleks luua uus kinnistusühisus, kuna siis maksetakse kinnistuspreemiat wäiksel määral. Õnnetujuhtumisi põllutööstuses ei ole ju nii palju, tuleks siis maksta ainult wastawad preemiad kinnistusühisusse. See maks oleks wäike, kuid üksiku majapidamise pealt langeks wastutus ära. Ja tõesti üksikute juhtumistel, kui majapidamine nõrk ja waranduslik jõud wäike, paneb õnnetujuhtumine wäga suure koorma peale. Mina sarnast õnnetujuhtumise puhul abiandmist otstarbekohaseks ei pea. Kui sarnane abiandmise wiis on suures wabrikus tarwitusel, kus suur kapitaal ja kus sellest midagi ei ole, kas üks inimene on pensioni peal wõi mitte, seal on see pensionimaksmise wiis mõeldaw, aga põllumajapidamises wõib see pensionimaksmine ka siis, kui pension mõni tuhat marka kuus suur on, wäga rüsuwalt mõjuda. Sellepärast on minu seisukoht, et põllu-

töölistele tuleks sellekohane põllutöölise kinnistusühisus luua, nii nagu meil juba praegu see olemas on tööstusettewõtete tarwis ja teine — wäiksemate tööstusettewõtete tarwis kawatsusel. Niikaua aga, kui siin ei ole mingisugust muud toetuse wõimalust ette nähtud õnnetuste puhul, peaks see paragrahw seaduses püsima jääma.

Mis puutub palgamaksmisse, siis on siin seaduses õieti wäiksed nõudmised üles seatud, mille üle waewalt waielda saab. Ka palgaraamat ei ole sugugi nii keeruline. Meie palgaraamatud ka tööstusettewõtetes on lihtsustatud, wõrreldes sellega, mis nad enne olid. Ka tööleping on tarwilik mõlemitele pooltele, niihästi tööandjale, kui ka töölisele. Kujutage enesele ette, kaks isikut on sõlminud suusõnaliselt lepingu ja kui tuleb nüüd kohtuprotsess, siis hakatakse seal waidlema, missugused tingimised lepingus on. (J. T e m a n t, põl.: K u i p a l j u n i i s u g u s e i d p r o t s e s s e s t o n ?) Kui palju neid on, seda mina ei tea, aga wäga palju on kaebtusi... (J. T e m a n t, põl.: E i o l e p a l j u.) niipalju kui mul andmeid on, on palju kaebtusi esitatud põllutööliste poolt töökaitse kommissaridele selle kohta, et pole palkasid wälja makstud. Asudes töökaitse kommissariaatides töölepingute järelewaatamisele, on tööandjad ise wabahtlikult ilma kohtusse minemata palgad wälja maksnud, kuid on ka niisuguseid juhtumisi, kus asi kohtusse antud, aga ka sarnaseid, et nõudmine on põhjendamata olnud. Tihti on tegemist nii wäikeste nõudmistega, näiteks tuhande, kahe, kolmega, mis ei tasu kohtusseandmist ära, pealegi, kui inimene peab kaugelt käima kohtus ja kui ta peab adwokaadile maksuma ning laskma palwekirja kirjutada ja sellele margid muretsema. See kõik nõuab sarnast kulu, et nii wäikeste asjade pärast töölised kohtusse ei lähe. Suuremate asjadega pööratakse kommissaride poole, ja wiimased on wäga palju sarnaseid asju lahendanud. Mina leian, et see on normaalnõudmine, kui meie nõuame kahe poole wahel, see on tööandja ja töölise wahel, ka põllumajapidamises kirjalkku töölepingut. Leping iseenesest on nii kui nii wäga lihtne ja ta on tululik nii tööandjale kui ka töölisele. Seda nõutakse siin kahes eksemplaaris ja mõlemal olgu tähendatud, missugused kohustused nende peale on pandud. See on juba kohtuprotsesside ärahoidmiseks tarwilik.

Ükski korralik majapidaja ei hakka sellele nõudmisele vastu waidlema.

Mis puutub palkadesse, siis on see küsimus lahtine. Ka tööpäew on lahtine. Seaduses on ainult wäike piiramine ööpühkeajaga, ja keskmine tööpäew ära märgitud. Keskmine tööpäew on ette nähtud, kuid wõib 13—14 tundi lasta päewatööd teha. Maal on ju töös peasjalikult suwilised. Kui on aastatöölised, siis siis wõib nii korraldada tööpäewa, et see suwel pikem ja talwel lühem on. Ma ei waidle sellele vastu, et asunikudel wäga raske seisukord on, nagu härra Martinson kirjeldas. Ka põllumeestel on wäga raske seisukord. Aga ega meie ei saa ometi ka nii liialdama hakata, et ütleme — põllutöölise seisukord on parem. Kui meie seda ütleme, siis meie kahtlemata liialdame ja ma arwan, et liialdus, tulgu ta kust poolt tahes, on ikkagi täiesti ülearune niisuguste küsimuste otsustamise juures. Ei ole ju selle juures meie põllutöölised süüdi, et asunikude ja põllumeeste seisukord raske on. Siin wõib süüdi mujalt otsida. Käesolew seadus ise ei pane peremehe peale mingisuguseid raskeid, mis tema põllumajanduse peale rusaalt mõjuks. Niikaua, kui ei hakata tööpäewa ega tööpalku määrada, tuntawaid kohustusi põllumajapidajate peale pandud ei ole, waid need on kõige esialgsemad alused, mis seaduses selleks ette nähtud, et tööliste ja tööandjate wahekorda wähegi selgitada. Härra Martinson ütleb, et see seadus ei kaitse ühtki rahwakihti, waid aina töötaolekut aitab suurendada, siinjuures isegi tähendades, et Riigikogu esimees olla sellesarnase lause lendu lasknud, siis pean ma ütleva, et mina mitte ei tea, et Riigikogu esimees sarnase lause oleks öelnud. (M. Martinson, põl.: *W a a d a k e s t e n o g r a m m i!*) Niisuguste lausetega, kui nad aga öeldud on, ei saa midagi lahendada, sest need on nõndanimetatud hooplaused, mispärast neid wõimatu tõsiselt wõtta. Põllutöölise seadus paneb maksma wähemalt kõige tarwilikumad alused. Ta kaitseb seda rahwakihti, kes tõesti kaitset wajab. Et ta töötaolekut edendab, seda ei saa minu arwates keegi öelda. Mina arwan ka, et meil raskustes süüdi on olud, mis üldiselt halwad. Järelikult, kui meie põllumeeste olude halbtusest ja nende olude paranduse wajadusest kõneleme, siis ei saa meie ka põllutöölisi ära unustada, waid peame ka neile andma seda, mida

neile anda tarwis on. Meie riik koosneb mitmesugustest kihtidest: meil on põllumehi rohkesti, aga meil on ka rohkesti wallalisi inimesi. Riiklikust seisukohast wälja minnes peab selle eest hoolitsema, et kõikide olukord enam-wähem kindlustataks sedawõrd, kuiwõrd see wõimalik on praegu. Ma olen kindel, et ka põllumeeste keskel see arusaamine on läbi tungimas, et põllutöölisele käesolew seadus on tarwilik. Kui see seadus wälja anti, siis ma kuulsin mõne teie esitaja keskel nii wäga sümpaatlikka arwamisi, ja siis ei waieldud sugugi nii kirglikult selle seaduse vastu. Mina olen sellest järeldanud, et meie põllumeeste keskel ka äratundmine selle seaduse wajaduse järele olemas on, samuti nagu wabrikandid ja töösturid enam kuskil maal töökaitse seaduste tarwidust ei eita. Ka põllutöölise seadused ei ole mitte üksnes meil olemas, waid nad on ka mujal maksma pandud. Muidugi on meil see katse esialgne, kuid keegi ei saa tõendada, et see äpardunud katse oleks, kui aga, siis wähest osalt. Mina arwan, et see meie riigile ja rahwale kasulik oleks, kui meie niisugustes küsimustes teise tooni wõtame ja katsuksime rehendada wõimalusega ja oludega ja mitte seal wäga vastu raiuda, kus teisiti wõib küsimust otsustada. Ma arwan, et praegust silmapilku ei hakata selleks mitte ära kasutada, kuigi praegune silmapilk on kohane selleks, kus wõiks surwet awaldada rohkem kui teistsugusel ajal, ja kus surwe kaugemale läheb. Usun, et sellel isesugusel silmapilgul, selle päewameeleolu all ei hakata niisugust seadust tühistama, nagu seda on praegune põllutöölise seadus, mis on maksew meie kõigesuurema tööliskihhi kohta.

Juhataja J. Soots: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Martna'l.

M. Martna (sd.): Ma pean kahjuks Riigikogu liigete tähelepanu selle peale juhtima, et minu kõne ajal tuli wahelhüüe paremalt poolt: „Närune, ei — nurjatu demoogia!“) Mulle on öeldud wahel ajal, et rkl. härra Ipsberg selle wahelhüüde olla teinud. (K. Ipsberg, põl.: *O l e n ö e l n u d!*) Ma ei kuulnud mitte, et härra juhataja oleks seda tähele pannud ja Riigikogu läbirääkimiste ja arutamiste tooni oleks kaitsnud ja sellepärast pean ma juhataja tähelepanu selle peale

juhtima. (J. Wain, sd.: Wanematekogu!)

Juhataja **J. Soots**: Ma pean teatama, et ma niisugust ütelist mitte ei ole kuulnud, mispärast ma ka mingisugust märkust teha ei võinud. (Wahelhüüe paremalt poolt: Härra Martna ei ole ka ise kuulnud, temale räägiti! — Wahelhüüe keskelt: Härra Ipsberg ise kinnitab.)

K. Tonkman (põl.): Ei oleks tõesti uskuda tahtnud, kui oleks keegi Riigikogu liigetest öelnud, et härra Martna siin niisuguse kõnega esines, nagu ta siin tõesti esines. Just selles mõttes, et härra Martna rääkis ise oma põhimõtetele vastu. Härra Martna põhimõte oli see, kui tema kõnetooli astus, et meil on kodurahu tarwis ja selle kodurahu tarwis on tingimata põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seaduse tühistamise seaduseelnõu tagasilükkamine. Oli nii, härra Martna? (M. Martna, sd.: Ei olnud.) Ma sain niiviisi Teie kõnest aru, et selle seaduse korraldamine toob rahu maa peale ja kui nüüd põllutöölise palgaolude korraldamise seadus muudetud kujul vastu võetakse, siis toob see alles päris rahu maa peale. See pole kahjuks mitte nii. Tegelik elu näitab hoopis teisiti ja nimelt, et see põllutöölise palgaolude korraldamise seadus just rahutusi üle maa esile toob. Ma toon näite: On see rahu, härra Martna, kui kõige äärmisemad ollused, kes kommunistlikul pinnal seisavad, ja kes end maal kommunistideks nimetavad, kui need meie maatöölisi igakord enne segakomisjonide walimisi üles õhutavad ning endi koosolekutel igasuguste sõnadega ette toovad, kuiwõrd wereimejad põllumehed on, keda teie teenite? Need ollused püüavad igalpool selgeks teha, et põllumehed töolistega ülekohtuselt talitawad ja kunagi seda palka ei taha maksta, mis töölisel õigus saada on. Mõistlikumad töölised ei kõssagi selle peale ja ei lähe neile koosolekutele, sest nad teavad ju, kuipalju üks taluperemees praegu maksta wõib, ja maksta suudab. Kuid just see äärmine ollus läheb niisugustele koosolekutele, kuid neid läheb sinna nii wähe kokku, et mõne walla koosolekud isegi pidamata jääwad ja nende kõige käreneemate hulgast walitakse wälja need, kes maakonnalinna-desse lähewad ning põllutöölise palga-

küsimusi ja muid põllutöölisesse puutuwaid küsimusi arutawad. On see siis see kodurahu. Mina saan kodurahust nii aru, et mõistlikult asju aetakse ja püütakse küsimusi lahendada tegelikku elu silmas pidades, ja ei minda huupi wälja. Need kõige käreneemad ollused lähewad ja panewad nõudmised ette, mis wõimatu täita. On see siis kodurahu? Kahjuks läks härra Martna saalist wälja, ja miks ta läks wälja? Ta oleks võinud mind ära kuulata ning siis wastata, et minul õigus ei ole. Arwan, et minul on selles asjas täiesti õigus. Rahutuste tekitamise peapõhjus seisab just selles, et tullakse ja öeldakse, et teile ei taheta vastu tulla, teie seisukord on halb ja seda ei tahetagi parandada. Niisuguste wõtetega püütakse inimesi ässitada Wabariigi Walitsuse ja meie riigikorra vastu, öeldes, et Wabariigi Walitsus ja Riigikogu on need, kes ei tahtwat põllutöölisele anda seda, mis neil õigus saada, sellejuures märkimata jättes, et meie põllukultuur ei ole weel nii kõrgele tõusnud, et wõimaldaks niisuguseid kõrgeid nõudmisi täita, mis äärmised kommunistlikud ollused nõuawad. (J. Wain, sd.: 1½ süllda õhku on kommunistlik nõudmine?) Mul on andmed käepärast, mis näitawad, et Pärnu maakonna segakomisjonide töölisesitajate nõudmised olid niiwõrd kõrged, et ükski talupidaja neid nõudmisi täita ei wõi. Waadake, niikaugele on mindud ja mujal maakondades ei ole lugu parem. Kas see ei ole asjata waenuõhutamine põllupidajate, walitsuse ja makswa korra vastu. Ma julgen öelda, et põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldusseadus on otse kui kommunistlikuks iduks loodud, mille waral nad püüawad oma äärmisi nõudmisi makswa panna. Niisugune seadus ei tohiks meil maksew olla. Mina rõhutan sedasama, mis härra Martinson, et kui tahetakse põllutöölise olukorda parandada ja korraldada, siis tuldagu mõistlikuma seadusega ja waatame siis, kuidas tegelikus elus on see wõimalik makswa panna. Edasi tähendas härra Martna, et see olla väga halb, kui mees- ja naistöölised ühes toas elawad. (L. Johanson, sd.: See on ju väga hea, rahwaarw tõuseb.) Ma ei poolda, et see hea oleks, kuid ma küsiksin härra Martna'lt, kes ise talus üles kaswanud ja sellepärast talu-elu tundma peaks, kuiwõrd on meie talu-elu edenenu, ja kuipalju on meil sarna-

seid talusid, kus wõidak mees- ja naistöölilistele eraldi toad anda. Minul ei ole küll statistikat käepärast, kuid arwan, et neid talusid wõib sõrmede peal üles lugeda, kus niisugused ehitused olemas, et mees- ja naistöölilistele eraldi korter wõidakse anda. Mina ütlen veel rohkem, meil on talusid, kus sulased, teenijad, peremees ja perenaine ühes toas magawad. Andke siis seadus wälja ja öelge, et niisugused talud ei tohi töölisi pidada. Kuhu need inimesed siis tööle saadetakse? Mitte kuskile, waid jääwad tööta. Need tulewad töö-hoolekandeministeeriumi ja Riigikogu peab jällegi miljonid lubama selleks, et neid tööta inimesi toita. Niikaugele meie minna ei wõi ja siin peab tegeliku elu-oluga rehkendama. Härra Martna tähendas, et niisugust asja lubada ei tohiks ja neid peaks trahwitama, kes mees- ja naistöölisi ühes toas peawad. (L. Johanson, sd.: Selles seaduses sarnast paragrahwi pole.) Mina ei räägi praegu seadusest, waid wastan härra Martna kõne peale. On alati toonitatud korterikitsikust ja ka mina ütlen, et korteripuudus on maal sama walus kui linnaski. Üldine põllumajanduslik statistika ja ka rahwalugemine näitab, et maal samasugune korterikitsikus walitseb, kui linnadeski, kui mitte veel terawamal kujul. Mina küsiksinnüüd härra Martna'lt, kui palju olete selleks kaasa aidanud, et see walitsus, kellele Teie wäga ligidal seisate, et see walitsus oleks need 25 miljonit põllumeestele ja maakorteriolude parandamiseks wälja andnud, nii nagu seda Riigikogu kaheksa kuu eest riigi eelarwe korras lubas. Linnadesse on korteriolude parandamiseks summad wälja antud, maal aga mitte. Kas olete teie kat sunud selleks kaasa aidata. (M. Martna, sd.: Mina riigiwalitsusele wäga ligidal ei seisa.) Aga igatahes olete Teie heatahtlik ja püüate walitsusele heatahtlik olla.

Kui waadata meie taluolusid, siis selgub, et sarnase teguwiisiga tahetakse wõimatud nõudmised meie põllutööliliste ja korterite suhtes üles seada, mida siiski lõppude lõpuks wõimatu täita. Mina küsiksinn, mis sellega tekiks: hulk töölisi lastakse lahti, peawad tööta jääma, neid peab töötatööliliste hulka üles wõtma ja riik peab neid toitma hakkama. Nii siis, mis oleme meie sellega kätte saanud? Meie põllutöö wiljakus kaotab wäga

palju. Siin peaks tegeliku eluga rehkendama, aga mitte sõnadega: wäljamaal on kõik olemas, meil tuleb ka seda teha. See wõrdlus on wäga taktiwaene. Käisin härra Martna'ga turbatööstuses, ja Teie, härra Martna, nägite, et seal elasid wabalt ühes toas 3—4 mees- ja naistöölilist. Härra Martna ei öelnud sel puhul midagi muud, kui et: „Näha, et korterites, kus naistöölilised, on ikkagi puhtus olemas.“ Muud midagi Teie sel korral ei öelnud. Põllutööliliste kohta aga ütlete: „Nais- ja meestöölilised ei tohi ühes korteris elada“.

Siin tähendati, meil olla alaealisi töölisi 14.000, ja et nende alaealiste tööliliste olukorra parandamine on ilmtingimata tarwilik, ja seda ütleme ka meie, kuid seda tuleb järk-järgult teha, aegamööda, ühes meie põllukultuuri tõusmisega.

Siis tähendas härra Martna, et põllutöölilistele ei olewat see palga ettemaksmine, kui neile toitu antakse, see olewat ainult elamisaine. Mina küsiksinn härra Martna'lt, kui härra Martna maalermeister oli, kuipalju ja mitu korda maksis ta siis oma töölilistele palka ette. Ta ei teinud seda, ei maksnud palka ette, waid järele. Nüüd tuleb seesama härra Martna ja nõuab, et põllumehed peawad oma töölilistele palka ette maksma. Miks ei teinud tema seda omal ajal? Tal olid selleks põhjused, nii on põllumeestel ka omad põhjused.

O. Gustawson (is.): Härra Martinson katsus wäita, nagu oleks elu põllutööliliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadusest mööda läinud, ning selle seaduse, kui täiesti tarbetu, enesest kaugele maha jätnud. Elu on tõesti millestki mööda läinud ja midagi kaugele seljataha maha jätnud, ainult mitte põllutööliliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse, waid põllumeestekogude rühma. Põllumeestekogude rühma mehed on kui neitsid, kes kinnisilmi magawad ega kurja undki ei näe sellest, mis mujal on sündinud sotsiaal-seadusandluse alal. On asju, mille üle kui aksioomi üle enam ei waielda. Ja üks sarnane aksioom on töökaitse-seaduste wajalikkus. Sellepärast on pünnlik ja häbi, kui kogupõllumeeste leerist tõusewad tähed, nagu Tonkman'id, Laarman'id, Martinson'id ja teised nende sarnased „suurwaimud“, ja ütlevad: meil ei ole üldse mingisuguseid töökaitse-seadusi waja. (M. Martinson, põl.: Teie olete see suur-

waim!) Ma ütlesin seda Teie kohta. Wõib olla, et eksisin. —

Eriti vihased on kogupõllumehed nende seaduste ja seaduseelnõude vastu, mis käsitawad põllutööliste kaitset. Ei walita mingisuguseid wahendid, raiutakse umbropsu põhimõtte järele: wiruta aga, küll mõni hoop ikka pihta satub. On päris piinlik kuulda, milliste wäidetega wälja tullakse. Härra Martinson'i tänane kõne on selleks kõige parem tõendus. Mida siin kõik maha ei tehta: palgarahmatuid ei saawat pidada, tööaega ei wõiwat piirata — see olla püsti rumalus, alacalisi ei pidawat kaitsma — see olla maaloludes midagi hirmsat. Samuti ei wõiwat kaitsta ka haigeksjäänud töölisi — see olla hirmus. Ma usun, üheski Euroopa parlamendis ei oleks lihtsalt juletud tulla sarnaste lapsikustega, mis pärit eelmistest aastasadadest ja mis nüüd tagasi pöörmatult ajalukku läinud. Meil aga arwatakse olewat tulnud tund, kus mitte ainult lapsikusi rääkida, waid ka rumalusi teha paras aeg. Härra Tonkman, samuti ka teised härrad põllumehed kõnelesid siin kodurahust. See on hüüdsõna, mille eest eriti põllumehed oma „Kajas“ raiuwad. (Wahelhüüe paremalt poolt: Rahuingel kantslis.)

Härrad põllumehed, lubage endile öelda, et see halb kants on, millele teie oma kodurahu rajada tahate. Töökaitse-seaduste tühistamine peab olema see pind, millele teie kodurahu toetub. Et see õige alus oleks, ma arwan, härrad põllumehed, seda ei usu teie isegi. Sel teel kistakse ainult wastolud terawamaks — nihästi maal kui linnas. Wõi arwate teie tõesti, et mõjub rahustawalt ja hästi, kui nii lõpmata kergemeelselt otsuseid tehakse ja mängitakse sarnaste küsimustega, nagu seda on näiteks hoolekandeseadus, mille arutamisel härrad põllumehed kõigiti katsunud töötakistusi teha, küll kwoorumi lõhkudes kui muul teel, et aga vastu seista ning hoida, et selle seaduse arutamine kuidagi edasi ei nihkuks. Ma arwan, et rahwas seda näeb ja mitte ainult ei näe, waid ka hindab teie kodurahu tõsist wäärtust. Tühistada katsudes töökaitse-seadusi ja takistada tahtes hoolekandeseaduse arutamist, ei demonstreeri teie, härrad põllumehed, midagi muud, kui seda, mis teie tõsine huwi. Selle huwi hüüdsõna on: tänapäewa kodurahu tuleb kasutada oma kihi huwides.

Sarnane kitsarinnaline kihihuwi ei wii kodurahule, see wiib koduwaenule. (Wahelhüüe paremalt poolt: Seda ta tahabki. — L. Johanson, sd.: Mis seal tahta — ongi juba.)

Ma arwan, et ainult härra Tonkman julgeb tõendada, nagu wõiks tõsine kodurahu maal jalad alla saada alles siis, kui põllutööliste töökaitse ja palgaolude korraldamise seadusele oleme risti peale tõmmanud. Härra Tonkman on ise ka kord talusulane olnud, ma ütlen seda lugu pidades. (K. Tonkman, põl.: Ei ole olnud, see on wale arwamine.) Ehk siis mõisasulane, ma parandan oma arwamist. (K. Tonkman, põl.: Mitte kunagi, liiga suur aum inule.) Ma arwan aga, et härra Tonkman'il siis teised laulud suus olid. Nüüd on lood muidugi teistsugused. Nüüd tuleb härra Tonkman ja katsub leida kommunismi sealgi, kus sellest haisugi ei ole. (K. Tonkman, põl.: Just seal ta seisab.) Härra Tonkman tuleb ja leiab, et olla waid kommunistidele mängukanniks seadus põllutööliste tööaja ja palgatingimiste kohta, mis 1921. a. vastu wõeti, 1921./1922. põllutööaasta peale. (K. Tonkman, põl.: Kommunistid tulid üle teile. M. Laarman, põl.: Näib wististi külge hakanud olewat. — L. Johanson, sd.: Ega põllutöölised kommunistid ei ole — kõik peremeeste pojad.) Härra Tonkman leiab, et põllutööliste tööaega, palgamäära ja teisi elamistingimusi seaduses kindlaks määrates mängitakse kätte kommunistidele 1921. a. wastuwõetud seadus, mis kannab pealkirja: „Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus. 1921./1922. põllutööaasta kohta.“ Selle seaduse on vastu wõtnud I Riigikogu, kus ka wististi härra Tonkman'i teadmisel kommunistlikku enamust mitte ei olnud. (K. Tonkman, põl.: Seadus pole kommunistlik, waid seadusandja.) Sellepärast jätame juba kommunismi otsimise seal ja konstateerime parem, et põllumehed oma mõistmata pealekäimistega töökaitse-seadustele, eriti just tänapäew, sinna poole sihiwad, et walada wett kommunistide weskile. (K. Tonkman, põl.: No, uus leidus! J. Wain, sd.: „Kaja“ kirjutused wahemalt walasid.) Härra Martinson on meie rühmale etteheiteid teinud, et meie oma seisukohta olla muut-

nud. Meie olla olnud põllutöölise tööaja ja palgaseaduse wastu, kui seda arutati 1921. a. (M. Martinson, põl.: Jah, eks olnud nii?) Härra Martinson ütleb enese lehitsenud olewat I Riigikogu protokolle. Ma arwan ta oleks hästi teinud, kui ta peale selle oleks weel lehitsenud „Riigi Teatajat“, et leida seadust, mis maksis enne nimetatud seadust. See on wastu wõetud Asutawas Kogus 13. septembril 1919. a. See oli seadus, mis meie rühmale kahtlemata oli kaugelt wastuwõetawam, kui see, mida arutati I Riigikogus. Wastuwõetawam nimelt selles mõttes, et see seadus kindlasti ette nägi, mis tuleb teha siis, kui segakomisjonis kokku ei lepita. Selle seaduse § 24 ütleb järgmist: „Segakomisjon teeb oma otsused lihtsa häälteenamusega. Langeb hääle arw pooleks, siis wõetakse mõlemad ettepanekud protokollis, mille järele lõpuliku otsuse töö- ja hoolekandeministeerium teeb. Hääletamise wiisi otsustab komisjon.“ Samuti kõneleb järgmine § 25, et töö-hoolekandeministeeriumil õigus jääb eelmise paragrahwi alusel wälja anda sunduslikka määrusi põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise kohta. See oli selle seaduse selgroog. Kui aga 1921. a. I Riigikogus wastu wõeti uus seadus, nimelt 1. nowembril 1921. a., mis kandis sama pealkirja: „Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadus“, siis olid need kaks paragrahwi, mis meie meelest kõige tähtsamad, sellest seadusest wälja jäetud. Meie rühma esitaja ütles, et see seadus on rohkem deklaratsioon kui seadus, mis tegelikus elus tööliste wäärilist kaitset pakkuda suudaks. Oli ette näha, et pariteetlikud segakomisjonid waewalt kunagi kokkuleppele tulewad. Selleks juhtumiseks aga, kui segakomisjonis kokkuleppele ei jõuta, kui kumbki pool oma arwamise juurde jääb, ei näita 1921. a. seadus ühtegi teed, mis töö-hoolekandeministeerium siis edasi tegema peaks. Kogu küsimus jääb lihtsalt surnud punktile. Meil oli siis walida, kas olla makswa seaduse poolt, mis igal tingimusel lahendamistee põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamiseks ette nägi, wõi wõtta wastu uus seadus, mis makswa korra halwemaks tegi. Oli loomulik, et meie makswa kui parema seaduse poolt olime. Kui aga Riigikogu enamus aruandja Schulbach'i agaral eestwõitlusel 1921. a. uue seaduse selle puu-

dulikul kujul wastu wõttis ja see seadus praegu maksab, siis seisame meie sündinud tõsiasja ees ja wõime enne kui pärast julgelt öelda, waatamata, et 1921. a. seadus kolm korda halwem on, kui 1919. a. seadus, on see siiski kaugelt parem kui mitte midagi.

Kui nüüd härrad põllumehed leiawad, et tänapäewa kodurahu tuleb kasutada selleks, et sedagi mitmes osas wäga ja wäga fiktiivset kaitset põllutööliselte rõwida ja neid jätta waba kokkuleppe alusel silm silma wastu põllumeestega, teades, et tööline kui nõrgem pool alla andma peab, siis oleme meie kindlasti iga niisuguse katse wastu. Meie kaitseme ka halbu seadusi, kui need natukenegi kaitset pakuwad töölistele.

Meie meelest on see kõige halwem kodurahu, kus tööliklassi sunnitakse oma kulul tugewama poole kasuks kodurahu pidama. Palju parem alus kodurahu loomiseks on see, kui sotsiaalseid wahekordi mitte meelega terawaks ei aeta, waid kui sotsiaalseaduste wastuwõtmisega luuakse õhkkond, milles töörahwas tõesti tunneb, et see tema isamaa, tema kodumaa on. See on õige alus, mis riiki kannab. Wäär alus on, kui tahetakse kodurahu rajada waid püssitääkidele ning selle kodurahu sildi all lõigata, oma kitsaste kihihuwide kasuks seal, kus teised kannatama peawad. Sarnastele katsetele seisame meie kindlasti wastu.

Juhataja **J. Soots**: Riigikogu on üle kahe tunni töötanud, kuulutan 15-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.10 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.35 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Soots**.

Sekretäri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **J. Soots**: Riigikogu koosolek jätkub.

K. Tamm (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tühistatawa seaduseelnõu eelkäijaga, nimelt Asutawa Kogu seadusandliku delegatsiooni poolt 13. septembril 1919. a. wastuwõetud seadusega on meil hakatud lisaks nendele tsiwiilseaduste normidele, mis teenistuslepingu kohta käiwad, eriawalikõiguslikka norme wälja andma põllutöölise suhtes ja nimelt nende kaitseks.

Nimetatud seadusandluse üheks astmeks on arutamisel oleva seadusega tühistataw seadus. Juba siis, kui seadusandlik delegatsioon erakorralistel aegadel sotsialistlikkude erakondade wõimupäewil ülalnimetatud seadust arutas, leidis tema kõigi kodanlikult mõtlewate Asutawa Kogu rühmade poolt ägedat wastuseismist. Wäga lugupeetud Asutawa Kogu liige härra Parts küsib seadusandliku delegatsiooni koosolekul 18. juulil 1919. a.: kas praegu on andmed olemas, et põllutöölised niisugustes oludes Eesti riigis on, kus riiklikku waheseisemist juba waja on. Tema ütleb, et olud on maal märksa paremad kui linnas. Ütleb, et Euroopas weel sarnast seadust ei ole, ainult Austraalias ja Uuel-Meremaal. — 13. septembril 1919. a. selle seaduse § 1-se arutamise juures teeb lugupeetud Asutawa Kogu liige härra Lõo ettepaneku selle seaduse § 1 üldse wälja jätta, sest et see seadus määrab ära kõige kaugemale minewa sotsiaalse uuenduse, ja nii palju ei ole kuski põllutöölise kaitseks ette wõetud. Teatab, et hääletab § 1 vastu. Sotsialistide mõju oli teatawasti Asutawas Kogus suur, ja isegi mõõduandew, ja waatamata ka wäga põhjendatud härrade Parts'i ja Lõo wastuwäidete peale, saime põllutöölise tööaja ja palgaolude ja tööpäewa pikkuse alal niisuguse radikaalse seaduse, millega meie sotsialistid teiste rajariikide sotsialistide ees Riias ärapeetud sotsialistide kongressil uhkustasid. Kõige uuem produkt nimetatud seadusandluse alal on arutamisel oleva seadusega tühistataw seadus, mis vastu wõeti 1. nowembril 1921. a. Tühistatawa seaduse üheks iseloomustawaks jooneks on, et ta maakondade ja üleriikliku põllupidajate ja põllutöölise segakomisjonid loob, ja et ta peale muu nimetatud üleriikliku segakomisjoni ülesandeks teeb põllutöölise palga alammäära normeerimise. Rahwuswahelise tööbüroo andmete järgi ei ole teistes riikides maailmas põllutöölise palkasid wõi nende alammäärasid sarnasel teel normeerima hakatud. Nii siis, nii kui mitmelgi muul alal, oleme meie ka põllutöölise küsimuses kaugeleulatawate reformidega ja reformide kawadega teistest kultuurriikidest ette jõudnud ja rekordi lõonud. Tühistataw seadus määrab muuseas, et keskmine tööpäewa pikkus ei tohi üle 9 tunni kesta. Mis wälisriikide tööpäewa pikkusesse puutub, siis on rahwuswahe-

lise tööbüroo andmete järele seisukord järgmine: seadusandlikul teel on tööpäewa pikkus ainult ühes wanas riigis, nimelt Lõuna-Ameerikas asuwas Ekwadoris ära määratud, kus see seal walitsewa kuumuse läbi tingitud on, on muidugi troopika maa, ja peal selle kahes uues riigis — Tsheho-Slowaakias ja Eestis. Ja meil nimelt nii, et keskmine tööpäewa pikkus ei tohi üle üheksa tunni olla. Põllutöölise tööaja asjus on Itaalias kollektiiv-lepingud pruugitawad, Daanimaal kollektiiv-lepingud wõi wana pruuk, wõi nagu seda rahwuswahelise tööbüroo prantsuskeelne raamat ütleb „l'usage“ ehk harjumus, nagu meie walitsus seda Washingtoni konventsiooni seaduses nimetab. Siis ei ole tööaeg ja tööpäewa pikkus põllutöös normeeritud ka teistes wanades kultuurriikides, nagu Prantsusmaa, Inglismaa, Shotimaa, Austria, Ungari, Norra, Rootsi, Jaapani ja Tshiili. Põllutöölise tööaeg ja tööpäewa pikkus on normeerimata ka meie naaberriikides Soomes, Lätis ja ka teistes rajariikides nagu Leedus, Poolas ja Rumeenias. Põllutöö tunde aastas on tühistataw seadus meile wähem lubanud, kui peaaegu kõigis teistes kultuurriikides hariliku wana pruugi järele normaal töötunde põllutöös on. See tuleb sellest, et meil rohkem pühasid ja puhkepäewi aastas, — nende hulgas ka laada- ja majapidamise päewad — majapidamise päewad ka neile tööliste, kellel oma majapidamist ei ole, aga wähemalt üks majapidamise päew on niisugustele põllutöölisele kuus normeeritud. Peale selle on töölistel neli poolpüha aastas — suurte pühade laupäewad ja wana-aastaõhtu, ja et meil põllutöös nii pikk tööaeg ei ole lubatud, kui peaaegu kõigis wälisriikides pruugitaw, ehk küll seal töötingimused palju soodsamad: seal ei ole talwe lühikeste päewadega, waid aasta läbi enam-wähem ühtlase pikkusega tööpäewad. Wälisriikides on keskmine tööpäewa pikkus 10 ja rohkem töötundisid põllutöö alal. Töötunde aastas on meil seaduse põhjal 1. nowembrist 1921. a. mitte üle 2511-ne, (279 päewa á 9 tundi). Aga seadusandliku delegatsiooni poolt 1919. aastal wäljaantud seaduse põhjal, mida täna siin nii wäga ülistati, oli isegi kõigest 2250 töötundi aastas. Schotis on põllutöölisel 2610 töötundi aastas, karjastel tuleb rohkem; Soomemaal on töötundide üldsumma 2650 ja Saksamaal isegi

2900. Et meie 279 tööpäewa juures põllutööline nagu Saksamaal 2900 tundi aastas saaks tööd teha, siis peaks meil keskmine tööpäewa pikkus meie wäheste tööpäewade juures olema 10 tundi 20½ minutit, aga mitte maksimum nagu nüüd — mitte üle 9 tunni. Mina olen kaks aastat nii maakonna kui ka üleriikliku põllutööliste tööaja ja palgaolude segakomisjonis tööandjate esitajana kaasa töötanud, olen seal ka maakonna komisjonis tegelikkude põllutööliste huwitawaid waateid põllutööliste seaduse asjus kuulda saanud. Räägiti nimelt, et sunduslikud määrused tööaja ja palgaolude kohta huwitawad meid ainult mõisatööliste kohta ja just pidada töowiljakuse normid määramata jääma, sest mõisates olla palju waewalisi töölisi, kes tükitöödega hakkama ei saaks ja kes ainult siis, kui töowiljakus normeerimata oma tihti suuri peresid teiste tugewamate tööliste waral toidetud saaksid. Nüüd on aga meil mõisad likwideeritud, ja ei ole seega töölised enam ka neist ülesannetest huwitatud, mis § 33 üleriikliku segakomisjoni peale paneb. Tööandjate esitajate seletustega oldi tihti sisu poolest päri, aga seletati, et partei discipliin ei luba neid kahjuks wastu wõtta. Töölisteesitajad kõigis maakondades lugesid trükitud lehe pealt maha fantastilisi nõudmisi, mis neile maatööliste liit oli üles seadnud. Liitu juhtisid mehed, kes sotsiaaldemokraatidest palju pahemal pool.

Näiteks wõiksin ma illustreerida tööhoolekandeministeriumi protokollil järele, missuguseid fantastilisi nõudmisi esitati ka nende tööliste suhtes, kes taludes teeniwad ja tööandja söögil on. Nõuti näiteks, peale korteri, kütte, walgustuse ja ülespidamise aastas 55 puuda rukkid, 40 pd. otre, 5 pd. nisu, 3 pd. herneid, 3 pd. sealiha, 1 paar säärega saapaid ja 1000 marka pastlaraha, siis 30 wakka kartulid, 550 toopi piima wõi wastaw osa wõid, 6 naela willu wõi wastaw osa willast riidet, 2 pd. puhastatud linu wõi wastaw osa riidet ja iga ületunnitöö eest 1 naela rukiste hind segakomisjoni poolt kindlaksmääratud keskmise turuhinna järele. See oli jaanuarikuus 1922. a. (J. Holberg, põl.: Palju see rahas maksma läheb?) Seda rehkendas sel korral rkl. Saul üsna täpselt wälja ja nagu ma mäletan sai 180 tuhat. Ma ei tea, kas seekord rahukohtuniku palk nii

kõrge oli wõi mitte, praegu on ta küll natukese kõrgem.

Üleriiklikus segakomisjonis olid töölisteesitajateks põllutööst eemalseisjad hästi pahempoolsed härrad, nagu näiteks rkl. Hansen ja lugupeetud rkl. härra Tiks, siis wäga lugupeetud endine rkl. Nanilson, keda praegu kahjuks enam ei ole.

Üleriiklikus segakomisjonis ei olnud lugupeetud sotsiaaldemokraatidel mingit mõju, ühel aastal pukseeriti isegi nende mees, — endine Asutawa Kogu liige lugupeetud härra Nurk — üleriiklikust segakomisjonist teiste tööliste poolt wälja, nii et töölisteesitajateks jäid ainult iseseiswad, kellest mõned kommunistide poole üle läinud. Ei saanud see üleriiklik segakomisjon oma ülesannetega küll järgmistel põhjustel walmis. Esiteks tõrkusid töölisteesitajad, mittetöölised, seaduse § 33 nõudmist, mis sunnib töowiljakust normeerima, tunnistamast. Nema on ainult sellega nõus, et tuleb palku normeerida, aga töowiljakust normeerimata jätta. Teiseks ilmusid nad komisjoni koosolekule mitte kokkuleppe saawutamiseks, waid ainult fantastiliste nõudmiste esitamiseks, kuna oli waja palganormi wälja töötada, mis kõige wiletsamale tööandjale kõige wiletsamas maakonnas oleks jõukohane olnud, ütleme, mis hakkaja asunik oleks wõinud maksta, ja millega keegi ei oleks kimpu jäänud. Ülewahnimetatud segakomisjonid on täiesti ülearused, ja tekitawad peale muude pahede kulu ja ajawiidet. Segakomisjonide peale pandud ülesannetega saawad teenistuslepingu osalised ise kõige paremini hakkama, arwesse wõttes iga üksiku töölise tööskest, töötahet, töowõimet, terwist, tarbeid, nõudeid ja muid olusid. Nagu ka möödunud kuu statistika büroo kuukirjast näha, walitseb meil ju põllutöölistest puudus, nii et on neil wõimalus omale tarwilikka soodustusi wälja tingida. Aga kui, nagu üks aasta Riigikogu enese poolt olid määratud kurnis kõrged palga alamäärad, moonasaajatele oli aasta kolme eest 10.000 marka rahapalka alamääraks normeeritud, siis tuli ette juhtumisi, et nõrgemad töölised ei leidnud kohta. Neid ei wõetud tööle, kui arwati, et nad mitte tasa ei tee seaduses määratud töötasu, ja nad olid selle läbi wiletsas seisukorras. Aga kui niisugust normeerimist ei ole, siis wõib individuaalselt wõtta töölisi ja ühele saab üks palk määratud, teisele —

teine ja wõib igasuguse tööjõuga mehi ametisse wõtta. Paari aasta jooksul on segakomisjonide ülesanded täitmata jäänud, aga selle läbi ei ole kannatanud ei tööandjad ega Eesti põllutöölised, ega ka Eesti põllumajandus, Eesti rahwas ja riik. On ka täiesti üleaurused ja otstarbetud need 1921. aasta 1. nowembri seaduse paragrahwid, mis iseenesest, ilma segakomisjoni määrusteta jõus on. Iseäranis meie riigi ilmastiku, asupaiga ja suwe lühisuse tõttu, on täiesti wõimatu meie põllutöös shablooni järele käia. Ei saa näiteks igakord § 11 nõudmisest kinni pidada ja töölise unerahu rikkumata jätta, kui poegiwa loomaga öösel midagi iseäralikku juhtub. Ei saa ka meie Riigikogu liikmed ju igakord 9 tundi unerahu. Ei saa ka 6-tunnilise tööpäewaga talwel midagi ära teha, kui põletis- wõi ehituspuid, nagu see meil tihti juhtub, 20—30 kilomeetri tagant waja tuua. Tunde tuleb seal palju wälja, aga seal on sõitu rohkem kui tööd, nii et sarnane töö konte ei murra. Kui 6- wõi 5½-tunniline tööpäew määrata, siis wõiwad niisugused nähtused korduda, nagu Wiru maakonnas Arkna mõisas. Seal mõne aasta eest oli üks piimawedaja, kes sellega hakkama sai, et linnas aega wiites alati ületunde tegi, kui tema 4. wersta kaugusel käis linnas piima wedamas. Ta oli isegi wiimaks pummeldama kaunis kõrwasti hakanud ja see asi oli meil ka arutamisel segakomisjonis sellest küljest, et mitte otstarbekohane ei ole, wooride töötunde normeerima hakata, sest muidu hakatakse kunstlikult ületunde soetama. Sotsiaaldemokraatide esitaja härra Nurk, Asutawa Kogu liige, oli ka täiesti meiega ühel nõul, ja ütles, et sotsiaaldemokraadid ei taha olla logelejate kaitsjad, et tuleks ikka ainult üks tööpäew lugeda kui puid tuleks kunni 25-wersta tagant tuua. (L. Johanson, sd.: Kas siis kõik põllutöölised on pummeldajad piimamehed Teie arwates?) Ei mitte kõik, aga wäga laialdaselt tuleb seda ette, et woorides kulub palju aega, kas linnas wõi weskil. Weskid on, nagu meie kõik teame, maal linna klubide asemel. Seal saadetakse aega juttu westes mõnusasti mööda ja wahel heidetakse külje peale ja puhatakse 4—5 turdi, wõi teinekord ka rohkem, nii et seal ei saa ületunde lugeda. Ei ole meil ka iialgi töötunde nii täiel määral tööandja poolt ära kasutatud kui näiteks

Daanis, kus ajawiitmise ärahooldmise otsarbel suitsetamine põllutöö tundide ajal keelatud olla. Need andmed on mul uslawast allikast, seda tõi ette segakomisjoni koosolekul selle komisjoni üks lugupeetud liigetest rahwuswabameelsetest parteist härra Johannes Wirumaalt. Tema on põllutööd Daanimaal praktiliselt õppinud ja teadis wäga pikalt rääkida, missugused kõwad nõudmised seal maksawad, et ei tohi mitte üks minutki põllutöö juures tööpäewast kaduma minna. Meil aga waadatakse selle asja peale hoopis teisiti tööandjate poolt ja nad on selles suhtes wäga wähenõudlikud. Meie põllutöölisel, kellest tihti puudus, on wõimalus omale wälja tingida niisuguseid tööaja-, tööolu- ja palgatingimisi, mis neile wastuwõetawad. (L. Johanson, sd.: Järgmistel walimistel lasen Teie kõne trükkida ja saadan oma poolehoidjatele laiali.) On suurmaapidamine Eestis likwideeritud, ja nagu ma hiljuti Riigikogus seletasin, ei nõua talusulased, kes enamasti poissmehed on, et Eestis keskmine tööpäewa pikkus üle 9 tunni kesta ei tohi. Nad saawad aru, et wahel suwel tuleks 12—13 tundi päewas tööd teha ja hindawad nad seda, et wahest, kui ilm kuri, neile wihma- wõi kurjailma-püha antakse. Aastatöölise ületundide asjus eleks seadus siis õiglane, kui ta ainult nende ületundide pealt ületunnitasu määraks, mis üle aasta normi tõusewad. Kui kurjailma-pühad arwesse wõetakse, siis neid harilikult ei tule. Kui aga wihmapühad märkinata jätame, siis muidugi neid tuleb. (L. Johanson, sd.: Üks nädal tööd teha ja üks nädal magada!).

Nüüd on enam-wähem normaalsed ajad ja põllutöölised on üldiselt puudus, seda näeme statistika kuukirjast, mis nowembrikuus ilmus. Seal näeme, et rohkem on põllutöölisi kahes maakonnas, Saaremaal ja Petseris, aga sealt nõutakse neid teistesse maakondadesse, kusjuures neid ei jätku ja tarwitatakse suurel määral põhja-lääne armee partisaane.

Asuksin üksikute tühistatawa seaduse paragrahwide arwustamisele. (M. Juhkam, toer.: Ei maksa!).

Kõigepealt on üleaurune § 2, mis teeb üleriiklikule segakomisjonile ülesandeks kindlaks määrata põllutöölise palga alamäärad, tööpäewa pikkuse ja tööwiljakuse normid.

Juba alates 1. maist 1922. aastast ei ole meil enam ei seaduse ega walitsuse poolt määratud palga alammäärasid, aga sellest ei ole mingisugust halbtust, waid wastupidi, palgad näitawad tõusu tendentsi. Ei määrata palgamäärasid ka wälisriikides ja ei ole meil seks wajadust. Meie segakommisjonid on jõuetud seda ülesannet täitma wist küll järgmistel põhjustel: 1) tõrguwad, nagu praktika näitab, töölisteesitajad, kes harilikult mitte põllutöölised, § 2-se nõudmist tööwiljakuse normeerimise kohta täitmast.

2) Kuna aga palgasuurus tehtawa töö suurusest ja headusest ära ripub, siis teewad töölisteesitajad wõimatuks palkade alammäärade normeerimise.

§ 3-da kohta wõib öelda, et ei ole põhjendatud ära keelata alla 12 aastaste lastele tegutsemine põllutöös. Tegelik elu on näidanud, et 10—12 aastaste laste tööjõudu põllutöös ilma kahjuta nende edenemisele wõib hästi ära kasutada, nagu wäikeste kiwide, okste ja raagude ärakorjamiseks põldudel ja heinamaadel, lammaste ja sigade karjamiseks.

§ 3 wõib peale selle waidlusi ja arusaamatusi tekitada selle kohta, missugused tööd kuuluwad kergete tööde hulka, mis 12—16 aastastele lastele lubatud on. Saksamaa seadustes mina näiteks niisugust keeldu leidnud ei ole. Näiteks wõib waidiusi tekkida, kas kündmist raskete wõi kergete tööde hulka lugeda. Tihti peale teewad aga 12—15 aastased peremehe pojad seda heameelega ja ei pea seda tööd mitte raskeks.

§ 4 teeb töölise palkamise wõimaluse ärarippuwaks mõnesugusest ruumide seisukorrast, mis aga iseenesest olulise tähtsusega ei ole. iseäranis suwiliste ja suwiste päewatöölise juures. Kui arwesse wõtame, et põllutöös suwilisi on sama palju kui aastatöölisi ja suwitöölisel on õhku rohkem kui waja, sest üks õige suwitööliline ei faha ju kinnistes ruumides wõi tubades elutseda, waid parema meelega elab ta kas õues hea ilmaga, wõi magab küünis wärsketel heintel. Nii et õhupuudusest ei wõi juttugi olla.

Mitte igal peremehel ei ole wõimalik wanu ruume ümber ehitada wõi uusi ehitada ja nii peaks siis mõnigi tööline ilma tööta ja leiwata jääma, wõi kui töötatööliline riigileiwa peale üle minema. Kui pooltel rohkem wabadust oleks, wõiks

niisugune tööline tihti üsna wastuwõtawaid kohti leida.

Ka § 5 on ülearune, sest praegused seadused ei takista sugugi kirjaliku lepingu tegemist 2 eksemplaaris töölise ja tööandja wahel ja palgaraamatu wäljandmist. Niisugust nõudmist ei ole ka wälisriikide seadustes ja määrustes.

Saksamaal maksab põllutöölise teenistuslepingu asjus üldine tsiwiilseadus „Bürgerliches Gesetzbuch“. 1919. aastal on seal lisaks weel paar määruste paragrahwi wälja antud, aga ka seal ei nõuta, et kirjalik leping peab tehtama tööandja ja töölise wahel. Nähtawasti Saksamaal wõiwad tööline ja tööandja wastastikku teineteist usaldada, ainult niipalju on seal öeldud, et kui sega palka maksetakse ja kui tööleping kestab rohkem kui 6 kuud, et siis peab olema kirjalik leping. Aga palgaraamatust ei ole seal juttu. Mis sellesse puutub, et tööleping oleks 2 eksemplaaris, siis seda seal ka ei ole, waid 1919. a. määruse järele antakse töölisele ainult ta nõudmise peale, „auf Verlangen des Arbeiters“ teenistuslepingust ärakiri, lepingu teine eksemplar tehakse ainult töölise nõudmisel, muidu tehakse ainult 1 eksemplar ja see on 1919. aasta määrus, tähendab, tehtud pärast Saksa rewolutsiooni.

§ 6 on teistest ärarippuw ja langeks ühes teistega ära.

Paragrahw 7 on täiesti ülearune, sest harilikult maksetakse palju lühemate aegade järele palka, kui siin ette nähtud, mitte kolm kord aastas. Peale selle wõib seda küsinust töölepingus lahendada.

Paragrahw 8 on jällegi teistest ärarippuw ja langeb iseenesest ühes teistega ära.

Paragrahw 9 on täitsa õigustamata, sest siin on nii talitatud, et § 542 tööstuseadusest on põllutöölise kohta maksuma pandud. Põllutöö ja tööstuse wahel tehakse kõigis kultuurriikides suurt wahet. Põllutöö ei ole mitte nii elukardetaw töö, kui tööstuse juures, näiteks mäekaewanduses ja teistes niisugustes ettewõtetes ja sellepärast ei ole siis sugugi otstarbekohane niisugust normi põllutöös maksuma panna. Selle normiga wabastatakse nõudja wastupidi kohtupidamise põhimõtetele oma nõudmise igasugusest tõekstegemisest ja kõik tõekstegemise kohustus — onus probandi — pannakse kostja peale. Kostja wõib kohustusest

ainult siis wabaks saada, kui ta kindlaks suudab teha, et tööline on meelega endale wiga teinud wõi nagu Wene seadus ütleb „погрубой неосторожности“. Tihti peale muidugi wõib siin päris süütu inimene, tööandja, wäga raskelt kannatada ja asi wõib niikaugelt minna, et ta kohast lah-kuma peab. Kui meie näiteks õnnetu-juhtumise pensioni kapitaliseerime, siis teeks see umbes pool miljonit marka wälja. Palju õigem oleks siis maksuma panna see määrus, mis sise-Wenemaal põllutöös maksew oli, see paragrahw käib järgmiselt:

„Наниматель, по вине которого рабочий получил повреждение в здоровья, обязан вознаградить его, а если вследствие повреждений рабочий лишится возможности пропитание трудом или умрет, — то тех членов семейства рабочего, существование которых было обеспечено его трудом. Размер сего вознаграждения и время до которого оно должно производиться, определяются по добровольному соглашению сторон, а буде такового не последует, по решению суда.

Примечание: Рабочий не имеет права на вознаграждение, если повреждение здоровья произошло от его собственного нерадения, безлечности или причин случайных.“

Sise-Wenemaal wõidi 1886. a. põllutööliste eriteenistuslepingu seaduse põhjal nii töölepalkajat kui ka töölist teatawatel juhtumistel teenistuslepingu mittemäitmise korral kohtute poolt kaelakohtulikult karistada. See oli seal nüüd küll iseäranis sihitud tööliste wastu, aga meie 1921. a. seadus, mis umbusaldusega ainult tööandja peale waatab, näeb sarnastel kordadel ainult tööandjate kaelakohtuliku karistuse ette. Põllutööliste kohta on seadusandja nähtawasti arwamisel, et nad kõik korralikud on ja nende kohta karistawaid norme ette nähtud ei ole. Isegi ei ole ette nähtud palgast mahaarwamise wõimalusi vähemate eksituste eest.

Tähele pannes, et 1921. a. nowembri seadus eluwõoras on ja tegelikult elu-nõuetele ei wasta, seejuures head wahekorda tööandja ja tööliste wahel rikub ja seega ühelt poolt põllumajandusele kitsendaw ja kahjulik on ja teiselt poolt tööliste tõsisest tarwidusest mitte wälja kutsutud ei ole ja et peale selle iga-aastased segakommisjonid tööandjaid kui ka töölisi närweeriwad, teen ettepaneku põllutööliste tööaja ja palgaolude korral-

damise seaduse tühistamise seadus I lugemisel wastu wõtta.

K. Saawo (is.): Austatud Riigikogu liikmed! Et põllutöölised ka kaitset tarwitawad, seda peawad kõik tunnistama ja on tunnistanud. Ma pean meelde tuletama, et teie ka omal ajal suure suuga põllutööliste weksleid wälja andsite. Tuletame meelde möödaläinud sõjaajajärku, siis olite ka teie, kes kõik lubasite põllutöölistele, et nende elu ja elukord kindlustatakse, et pannakse maksuma seaduslikud normid ja wastawad paragrahwid nende kaitseks. See oli selge siis, kui teil tarwis oli talusulast ja maatameest püssi alla panna. (J. Hünerson, põl.: Kes Teie siis olete?) Siis lubasite kindlustada ja abinõusid tarwitusele wõtta kurnamise wastu. (M. Laarman, põl.: Mis era-konnast Teie olite, härra Saawo?) Ma ütlen wäga lühidalt ja tuletan ainult Teie mõtteid meelde. (Wahelhüüe põllumeestekogude poolt: Kust Teie need wõtsite?) Ajalehtedest ajutise walitsuse ajal. Teie ütlete, et mitme aasta jooksul ei ole segakommisjonid midagi suutnud ära teha. Mis nad saaksidki ära teha, sest mõlemad pooled ei lepi ju kokku? Teie räägite tööwiljakuse normidest, aga kui tööwiljakuse norm ära tähendatud ei ole, kui ainult öeldud on, mis tuleb teha, siis laseb peremees näiteks linapeod kolm kurni neli korda suuremad teha, sest suurust ei ole ette nähtud, aga peode hulk jääb ikka üheks ja sekssamaks. (M. Martinson, põl.: Eks kaewake kohtusse.) Ega ometi tööline ei saa kohtusse minna iga tühja asja pärast, ei ole wõimalik alati kohut käia. (M. Martinson põl.: Miks ei saa!) Ei saa jah!

Härra Martinson räägib sellest, et töö- lised on kõwem pool ja tööandja on nõrgem pool, sellepärast, et töö nõudmisi olla palju vähem kui töö pakkumisi. Mina pean selle kohta tähendama, et mina käisin augustikuul kibedal põllutöö ajal Tartus, nõndanimetatud orjaturul, siis seal sai $\frac{1}{4}$ neist töölistest tööle, kes seal tööd otsisid. Teised kõik jäid ilma tööta, ja kui keegi tuli, kes töölisi tah- tis, siis jooksis kümme tükki talle wastu, ja olid iga hinna eest nõus kohta wastu wõtma, mis neile pakuti, see oli augusti- kuul, kõige kibedamal tööajal.

O. Liigand (rhw.): Silmas pidades, et praegu walitsusel on wäljatöötamisel uus põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus... (L. Johanson, sd.: Ei ole.) On küll! Nii palju, kui minul teada, on töö-hoolekandeministeriumis see seadus peaaegu juba wälja töötatud, aga ta ei ole muidugi weel walitsusele ette pandud. See seaduseelnõu on warsti oodata, ja sellepärast arwan mina, et kõige parem on, kui meie praegu jätame selle küsimuse lahtiseks, senni kauaks, kui walitsuse eelnõu Riigikogule esitatakse. Sellepärast teen ettepaneku päwakorrast see seadus ära wõtta. (L. Johanson, sd.: Miks Teie ennem ei teinud?) Kahjuks ma ei teadnud, et nii pikki kõnesid sel puhul peetakse.

Juhataja J. Soots: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Woiman: Mina ei taha kõigi nende wäidete peale siin wastust andma hakata, mida kõnelejate poolt on ette toodud. Tähendaksin ainult nii palju, et täna on põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse täiendamise seadus päwakorra 16-aks punktiks, nii et kõnelejad oleksid wõinud ja wõiwad oma arwustused ja ettepanekud teha tänase päwakorra 16-da punkti juures. (L. Johanson, sd.: Täewas hoidku selle eest!) Kuna aga selle tühistamise seaduse arutamine terawusi tekitab, — pealegi asus töökaitse komisjon sellele seisukohale, et tingimata seadus põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise kohta tarwilik on, — sellepärast mina härra Tamm'e ettepanekuga ühineda ei saa.

Härra Liigand'ile oleks mul niipalju tähendada, et praegu on wäljatöötamisel töö-hoolekandeministeriumis palgatöölise tööaja seadus, kuna aga palgaolude korraldamise seadust wäljatöötamisel ei ole. Sellepärast ei saa mina ka härra Liigand'i ettepanekuga ühineda ja jään oma endise ettepaneku juurde, käesolew seaduseelnõu tagasi lükata.

Juhataja J. Soots: Peale aruandja poolt esitatud ettepaneku — see seaduseelnõu tagasi lükata, on weel esitatud ettepanek härra Tamm'e poolt — see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. Siis on rkl. härra Liigand'i poolt ettepanek tehtud — põllutöölise tööaja

ja palgaolude korraldamise seaduse tühistamise seaduseelnõu päwakorrast ära jätta.

Ma kawatsen härra Liigand'i ettepaneku kõigepealt hääletamisele panna ja kui see ettepanek läbi ei peaks minema, siis paneksin mina hääletamisele härra Tamm'e ettepaneku. Korra kohta on sõna rkl. Martna'l.

M. Martna (sd.): Hääletamise motiwide kohta mina sõna ei soowi, mina tahaksin selle ettepaneku puhul ainult niipalju öelda, et selge ei näi olevat, mis selle ettepanekuga kätte tahetakse saada. Kas täna seaduseelnõu päwakorrast ära wõtta ja homme jälle päwakorda wõtta, wõi soowitakse midagi muud kätte saada. See oleks hääletamise korra kohta, ja mina soowitan ettepaneku tegijale siin seda selgemalt wormuleerida, mida ta oma ettepanekuga soowib kätte saada.

Juhataja J. Soots: Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Martinson'il.

M. Martinson (põl.): Põllumeestekogude rühma liikme Karl Tamm'e poolt tehti ettepanek seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta ja see oleks ka loomulik; nagu siin juba tähendatud, on Wabariigi Walitsusel wäljatöötamisel uus wastaw seaduseelnõu. Sellepärast ei oleks sugugi mitte loomulik, et nüüd weel wiimasel silmapilgul see seadus, mis praegu maksew, siiski ellu jäetakse, just sel momendil, kui töö-hoolekandeministeriumis ja omawalitsustes eeltöid tegema hakatakse segakomisjonide walimiseks, sest peale jõulu hakkawad segakomisjonid oma tööd peale. Siis tulewad inimesed kokku ja selle läbi raisatakse asjata riigi ja omawalitsuste raha, kuna aga tegelikult näeme, et sellest tööst midagi wälja ei tule. Ei ole mõtet sarnases seisukorras nõuda, et walitsuse asutused peawad wastawaid kulurikkaid samme astuna, nii oleks loomulik Karl Tamm'e ettepanek wastu wõtta. Samuti ei saa mina ka rkl. härra Liigand'i ettepanekuga päri olla, sest meie teame, et tänase päwakorra lõpuosas on kõnealolewa seaduse muutmise seadus ja kui käesolew päwakorra-punkt ära jääks, siis peaksime juba arusaadawalt ka muutmise seaduse ära jätma, mis ka täna päwakorras on. Kui meie need mõlemad seadused tänasest päwakorrast ära jätame, siis ei muuda

see asja, sest sennised wahekorrad jääwad maksma, kõik senni tõstetud nõudmised tulewad täita, need aga nõuawad kulu, millest tegelikus elus siiski kasu ei ole.

Juhataja **J. Soots**: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Liigand'il.

O. Liigand (rhw.): Mina tähendasin juba, et teen ettepaneku seda seaduseelnõu päewakorrast ära wõtta sennikauaks, kui esitatakse walitsuse poolt uus seaduseelnõu, mis praegu wäljatõtamisel. Niisamuti kawatsen ma ettepaneku teha punkt 18 juures sellesama seaduse muutmise seadus päewakorrast ära wõtta, kunni walitsuse sellekohase seaduseelnõu esitamiseni. Korraga ei saa mõlemaid ettepanekuid teha.

Juhataja **J. Soots**: Kawatsen kõigepealt hääletamisele panna rkl. Liigand'i ettepaneku. Kas nõutakse ettelugemist? (L. Johanson, sd.: Palume ette lugeda, siis näeme, mis seal on.) Härra Liigand'i ettepanek on järgmine: „Teen ettepaneku põllutöoliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse tühistamise seaduseelnõu päewakorrast ära wõtta.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleb rkl. Tamm'e ettepanek hääletamisele, sellepärast et see on jaataw, ja nimelt — põllutöoliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse tühistamise seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. (E. Weberman, rhwsw.: See on aruandja ettepanek!) Ei, aruandja ettepanek on eitaw ja see eraldi hääletamisele ei tule. (K. Wirma, sd.: Juhatajal on õigus!) (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 25 häält, wastu 30 häält, — seega tagasi lükatud. (Hüüded põllumeeste rühmast: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. Palun sedelid wälja jagada. (Jagatakse sedelid.) Palun neid, kes rkl. Tamm'e ettepaneku poolt on, kirjutada sedelile „poolt“, kes wastu on — „wastu“. (Hääletatakse.) Palun teha ettepanekut sedelite lugemise kohta. (Hüüded: Juhatus.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 35 häält, wastu — 35 häält, seega on seaduseelnõu tagasi lükatud. (L. Johanson,

sd.: Töölised jäid ilma sellest rusikahoobist näkku!)

Isiklikus asjas on sõna härra põllutööministril.

12. Põllutööminister Põllutööminister **A. Kerem'i sõnawõtmine isiklikus asjas.** **A. Kerem**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eilehommikul

koosolekul kandsin mõned andmed müügile määratud metsaarwu kohta ette. Et seal wäikesed eksitused ette on tulnud, siis luban omale andmed ette kanda parandatud kujul. 1923. a. kestel kunni 24. nowembrini on oksjone peetud 61, ja müügile määratud 2418 tiinu, millest ära müüdüd 2219 tiinu. 1924. a. jooksul on oksjone peetud 68, müügile määratud 3173 tiinu ja ära müüdüd 2170 tiinu, millest kinnitamata lepinguid 342 tiinuga. (M. Martna, sd.: Siis on hulk tiinusid müümata jäänud!)

13. Seaduseelnõu endise Eestimaa närwi- ja waimuhaigete eest hoolitsemise seltsi waranduse riigi omaks tunnustamise kohta — I lugemisel. Üldkommisjoni aruandja **A. Tamm**: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! „Seewaldi“ waimuhaigete maja kohta on ajakirjanduses palju sõna wõetud, ja ka Riigikogu poolt on esitatud soowiawaldus, et riik, kes wiimasel ajal täiesti juba „Seewaldi“ kulusid kannab, selle üle wõtaks, ja selle keerdsõlme lahendaks. Riigikogu soowiawalduse täitmiseks on ka Wabariigi Walitsus esitanud käesolewa seaduseelnõu. Peab aga ütleva, et wiimane kuju pooldest ei ole mitte täiesti õnnestunud. Nimelt § 1. selles seaduses ütleb: tunnustatakse riigi omaks selle närwi- ja waimuhaigete seltsi liikuw ja liikumata warandus. Üldkommisjon ja tema poolt moodustatud alamkommisjon waidlesid kauemat aega selle wormi ümber, oluliselt silmas pidades, et „Seewaldi“ haigemaja peab riik üle wõtma. Üldkommisjonis on enam kui üks kolmandik juriste ja need olid kõik ühel arwamisel, et raske on seda eelnõu sel kujul wastu wõtta, et tunnustada warandus riigi omaks, kui on weel waieldaw ja küsitaw, kes selle waranduse omanik on.

1919. aasta 18. märtsil „Riigi Teatajas“ wäljakuulutatud seadus nõuab, et kõik seltsid end 6 kuu jooksul registreeriks.

Peab üttema, et väga mitme seltsi registreerimisel, ja wist enamuse kohta wõib seda julgesti öelda, on ette tulnud suuremad wõi vähemad wormirikkumised, mille tõttu wõiks neid seltsi üle wõtta ja nende likwideerimisele asuda. Mis puutub Eestimaa närwi- ja waimuhaigete eest hoolitsemise seltsisse, siis on see selts end ka teatud wormirikkumisega registreerinud. Tähendatud seltsi eestseisjad tulid nii öelda Wene keeles „põhikiri registreeriti“ kohtusse, kus nende põhikiri registreeriti. Kuid nad oleksid pidanud seltsi peakoosolekult saama wolitused, siis oleks nende samm juriidiline ja õige olnud. Tagantjärele esitasid nad küll peakoosoleku wolitused, kuid siis ei olnud täpselt selge, kas on üks selts olemas, wõi on endine selts, mis registreerimata ja mis tuleb likwideerimisele, ja teine uus selts, mis on registreeritud. Et asi waieldaw on ja mitte soowitaw ei ole selles suunas nüüd tegutseda nii ebamääralise wormiga, siis loobus sellest üldkommissjon, seda enam, et meil on tegemist väga suure warandusega — umbes 150 miljoni wäärtuses. Sellepärast esitab üldkommissjon Riigikogule seaduseelnõu tagasilükkamiseks, silmas pidades seda asjaolu, et on palju teisi teid olemas, mille abil wõiks „Seewaldi“ haigemaja küsimust lahendada. On wõimalik sundwõõrandamine, oleks aga väga soowitaw kokkulepe walitsuse ja „Seewaldi“ peremehe wahel. Meil on teada, et „Seewaldi“ selts pakub riigile oma warandusi üle wõtta tingimisega, et üks wäike osa sellest jäetakse seltsile kahekümneks aastaks. Kuna aga selle aja jooksul on riigil kasutada suur warandus, siis wõib tema wäljaostu teel selle wäikse osa 20 aasta pärast ka omandada. Seda kõik wõttis üldkommissjon arwesse, ja et walitsuse esitaja ka üldkommissjoni istumisest osa wõttis, siis on ka walitsusel kõik asjaolud teada. On weel teine seadus olemas, mis mõne seltsi kohta käib, mis ei ole teatud aja jooksul end registreerinud, ja peab sellepärast likwideeruma. Wõib olla saab selle wiimase seadusega ära otsustada seda küsimust juriidiliselt ja ei tarwitseks tunnustada riigi omaks warandusi, kui alles selgitamata on, kes peremees. Juristid leidsid väga raske olewat seda küsimust lahendada ja loobusid seaduseelnõu kaitsemisest. Sellest annab ka see tõendus, et mina aruandja olen, kuna igauks teab, et

ma jurist ei ole. Kõik juristid loobusid tähendatud seaduse aruandmisest ja weeretasi selle koorma minu kanda. Olles aruandja, olen selle asja sisse süweneanud, materjaal oli niiwõrd suur, aktisid, otsuseid nii palju, mispärast tean, et ei suudaks teie kannatust niikaua kaalule panna. Julgen teile ette kanda, et seda materjaali on juba mitu kuud arutatud, on peetud väga pikki waidlusi ja kaalumisi, ning on jõutud otsusele, et selle seaduse peab tagasi lükkama. Üldkommissjoni nimel esitan selle seaduseelnõu tagasilükkamiseks.

Juhataja **J. Soots:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu tagasi lükatud.

14. Seaduseelnõu Maakommis-
talumaade kor- joni aruandja **J.**
raldamise kohta **Uibopuu:** Lugupeetud Riigikogu liikmed.
Petseri maakon- 10. weebuaril 1923. a.
nas ja Wiru maa- esitasid I Riigikogu
konna naroowa- liikmed K. Koemets,
taguses osas — J. Zimmerman ja W.
I lugemisel. Grigorjew seaduseel-
nõu talumaade korraldamise kohta Petseri maakonnas ja Wiru maakonna naroowataguses osas, millega kawatseti Wene riigi maaseaduse §§ 35, 37 ja 38 ära muuta, §§ 42 ja 44 uues redaktsioonis maksma panna ja § 110 täiendada.

II Riigikogu kokkuastumisel esitasid Riigikogu liikmed Shtsherbakow, Maaker, Zimmerman ja Grigorjew sama seaduseelnõu uuesti endises redaktsioonis.

Maakommisjon 19. juulil 1923. a. esitatud seaduseelnõu läbi waadates, leidis, et ta sisaldab miteselgeid wäiteid ja saatis Wabariigi Walitsusele seisukohawõtmiseks.

11. novembril s. a. tuli seaduseelnõu tagasi maakommisjoni Wabariigi Walitsuse eitawa seisukohaga. Maakommisjon ühines Wabariigi Walitsuse seisukohaga. Wene riigi maaseaduse § 35. lubab maakasutajatele maatükkide ümberkorraldamisel, — kes maatüki enese omanduseks kinnitasid wõi kellel õigus oli seda nõuda, wõi kellele maa oli läinud pärandatawalt, isiklikuks omanduseks — nõuda, et temale kuuluw maaosa krunditaks ümberjagamisel külakonna maast ühte tükki eraldi, ja selleks oli tarwis enne kruntimise otsuse tegemist ainult teatada kas wõi külawanema kaudu, ja

selle teadaandega oli soowiwaldaja oma maatüki täielikuks peremeheks saanud ja tema maatükk vähendamise mõttes ümberjagamisele ei tulnud.

Selle nõudmise täidewiimisel üksikute maatükkide ühe wõi teise eraldatud krundi külge liitmist lubawad §§ 37 ja 38. Kõnesolewate paragrahwide alusel maatükkide peremeesteks saanud isikud said maa pärisomanikkudeks ja neil alustel maasaajad ei ole naroowa-tagustes waldades ja Petseri maakonnas 9. nowembril 1906. a. seaduse põhjal ümberkorraldamisi ette wõtnud ja paljud isegi põlwest põlwe kasutasid neid maid kui tõelikud maa pärisomanikud.

§ 42. põhjal lubati neile, kes maad isiklikuks omanduseks said, wõi kellel oli seda õigus § 35. põhjal nõuda, ümberjagamisi omawahel teha lihthääleteenamusega tehtud otsuste põhjal, kuna sama ümberjagamise wiis oli ka maksew nende juures, kes maad kasutasid külakonna maast nõõrimaana ja ei soowinud isiklikuks omanduseks maad. Kui aga terve külakond tahtis terve külakonna maad ümberjagamisele wõtta ka nende juures, kes maa isiklikuks omanduseks olid kinnitanud, siis pidi ümberkorraldamise otsus tehtama $\frac{2}{3}$ hääleenamusega, ja kui terve külakond $\frac{2}{3}$ hääleenamusega otsustas maajagamist ette wõtta, siis hoiti nende maaosa suurus alles ja eraldati teisest kohast, kes maa enese järele kas isiklikuks omanduseks olid kinnitanud wõi kes maa päranduse teel omanduseks olid saanud. Nendel tagajärgedel tehtud otsuste põhjal kruntide suurust wõis § 44. alusel samuti määrata $\frac{2}{3}$ maaomanikkude nõusoleku põhjal.

Kui esitatud seaduseelnõu wastu wõtta, siis lükkab ta ümber kõik isiklikud omandusõigused, mitte ainult praeguste külakondlikkude hingemaade, waid ka perekondlikkude pärandatawate maade kohta, nii et osanikkudelt (utshastniki), kes oma hingemaa on ostnud oma isiklikuks omanduseks, wõib külakogu nimetatud seaduseelnõu elluwiiamise järele lihthääleteenamusega osa maad teatawatel juhtumistel täiesti ära wõtta, wõi seda vähendada, sest maakorralduse praktika on näidanud, et $\frac{2}{3}$ hääleenamuse juures waadatakse põhjalikumalt läbi ja kaitsakse üksikute omanikkude õigusi.

Peale selle ei saa piirduda selle seaduse wastuwõtmisega ainult nende teatawate paragrahwide muutmisega, waid

tuleks muuta ka teised, nende paragrahwidega kooskõlas olewad paragrahwid, niisama ka Wene talurahwa seaduse wastawad osad ja tühistada maksew „Riigi Teatajas“ nr. 115/116 — 1920. a. nr. 245 all awaldatud seadus hingemaade jagamise seismapanemise kohta Eesti-Wene rahulepingu põhjal Eesti wabariigi külge liidetud maakondades.

Weel enam, see seadus tooks enesega kaasa uue nõõrimaade jagamise ja lükkaks ümber tähendatud maakondades maakorralduse alal tehtud tööd.

Neil põhjustel teen maakommisjoni nimel ettepaneku see seaduseelnõu tagasi lükata.

W. Grigorjew (wn.): Господа народное депутаты. Вопрос об изменении положения о землеустройстве, был выдвинут самой жизнью. Особенно в этом была необходимость года 3—4 тому назад; а по этому этот законопроект был внесен еще в I Государственное Собрание. К сожалению очередь до него дошла только сегодня, да и то правительство отнеслось отрицательно к нему.

Правда, среди местного населения Печерского края и Занаровья также имеются разные взгляды на этот вопрос. Естественно, кому выгодно землю делить при выходе на хутора, по старым наделам, тот против изменения закона. И наоборот, кому выгоднее по наличным душам, тот за изменение. С точки зрения государственной и общественной, тоже безразлично, как будет разделена земля. Ибо от этого количество земли не увеличится, так многие говорят. Но, господа депутаты, причины к изменению положения о землеустройстве совершенно иные. Прежде всего этого требует сама справедливость, равенство всех и во всем. Если в нашей республике, как Государственное Собрание, так и самоуправления разрешают все вопросы простым большинством, то тот же принцип должен быть введен и в сельских обществах пользующихся землею на праве общины. Между тем по статье 44-й этого положения, чтобы разделить землю по наличным душам, при выходе на хутора или отруба, нужно иметь $\frac{2}{3}$ голосов. Ясно, что этот порядок несправедливый. Согласно ст. 35-й того же положения, достаточно подать простое заявление землеустроительной комиссии о том, что желаешь выделить свои полосы из общины и укрепить за собою только потому, что это выгодно, ведь это тоже несправедливо.

Кроме этих моментов несправедливости, еще есть и практическое требование. Господа, всем хорошо известно, что в сельском хозяйстве, чрезполостность и трехпольная система явление ненормальное — оно убыточно и некультурно. Необходимо двинуть с этой мертвой точки крестьянство. Но вышеназванные два вопроса, т. е. $\frac{2}{3}$ голосов и простое заявление об укреплении за собою своей полосы приводит сельский сход к одной пустой перебранке и спорам. Ввиду этого и явилась надобность устранить эти препятствия. Надо сказать, что за последнее время этот вопрос все же сдвинут с места. Многие выделились на хутора и отруба, но много еще есть деревень, которые каждый год только и занимаются спорами по этим двум принципиальным пунктам. Господа депутаты, мне думается, что если вопрос об изменении о положений о землеустройстве выдвинут самой жизнью и дело это еще вполне не разрешено, то его необходимо разрешить путем закона.

Препятствия, выдвинутыя правительством, с которыми, к сожалению, согласилась и аграрная комиссия Государственного Собрания, можно обойти без существенного нарушения чьих-либо интересов; для чего надо как законченные работы землеустроительных комиссий так и принятые в план работ оставить в силе. Изменение это будет касаться только новых заявлений сельских обществ — деревень.

Закон, запрещающий переделы общинных земель отменять нет надобности, так как это касается только переделов земли, при выходе на хутора и отруба; а право это имеется в данных случаях и теперь.

Ввиду этого, я предлагаю законопроект в I чтении принять и между I и II чтением сдать в аграрную комиссию для переработки.

Juhataja J. Soots: Rkl. Grigorjew'i poolt on ettepanek tehtud käesolew seaduseelnõu 1) esimesel lugemisel wastu wõtta, 2) esimese ja teise lugemise wahel maakommisjoni tagasi anda. Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Uibopuu: Härra Grigorjew laskis oma kõnes paista, et asi liig lihtne olla, nimelt tuleks asjaosalisi ainult kahte jakku jagada ja nendelt, kes § 35 põhjal maad on saanud, osa maad ära wõtta ja teistele anda. Aga ometi unustas härra Grigorjew ära, et § 35 põhjal antakse maa isikutele pärisomanduseks ja pärisomandusest tükki ära lõikama hakata nii lihtsalt ei saa. Kui meie aga § 35

ära muudame, see tähendab, õiguse anname pärisomanduse maast tükki ära lõigata, siis on selge, et oleme ka wäike-maaomanikkude eraomanduse likwideerimisele asunud. § 44 kõneleb ka nendest maadest, mis isikliku õiguse alusel pärisomanduseks läinud wõi antud, siis ei wõi riik kaht hääletamise wiisi lubada, waid kui maajagamise $\frac{3}{4}$ häälteenamuse otsusega tehtud, siis tuleb ka maatüki suurus samal alusel teha, wastasel korral oleks teistsugune wiis maa pärisomanduseks kinnitatute juures ebaõiglane ja nad jääksid neist õigustest ilma, mis teistel maasaamise nõudmise juures olid. Lubage minule, lugupeetud rahwasaadikud, wäikseid arwusid ette kanda, mis näitawad, mida selle seadusega tahetakse kätte saada. Petseri maakonnas ja Naroowatagustes waldades on külamaid korraldatud selle seaduse alusel juba 650 küla, 9.333 talu, 103.807 hektaari suuruses, järele on jäänud 246 küla, 1.046 talu, 23.172 hektaari suuruses. Wiimaste hulgas on neid, kes palwe on esitanud, et nad tahawad minna pärisomanduse alusele. Seega on wähem kui $\frac{1}{2}$ weel korraldamata ja see seadus wõtaks nendel maa omanduseks saamise õiguse ära ja ennem korraldud maaplaneerimise tööd lõödaks segi. Sellepärast, minu arwates, ei saa kuidagi sellega nõus olla, mida härra Grigorjew maa pärisomanduse likwideerimiseks tarwilikuks peab.

Mina ei saa esitatud ettepanekuga ühineda ja jään oma ettepaneku juurde: käesolew seaduseelnõu tagasi lükata.

Juhataja J. Soots: Kawatsen hääletamisele panna kõigepealt rkl. Grigorjew'i ettepaneku esimese osa, see on, käesolew seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõtta.

Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Wain'il.

J. Wain (sd.): Hääletamise motiwide puhul oleks mul järgmist öelda. Peale nende küsimuste, mida härra aruandja praegu käsitas, wõiks weel selle seaduse all lahendada järgmist: nimelt on Wene küladès peale isiklikkude maade olemas ka kogukondlikud maad ja kui sennised seadused wõimaldasid igale maaomanikule nõuda, et tema maad saaks üldisel harimisel olewast maast eraldatud, siis ei saa ta oma osa kogukondlikust

maast kätte, kui selle poolt ei ole $\frac{1}{2}$ häali. Selle tõttu, et inimesed külakondliku maa-harimisega harjunud on, wõiwad nad lihtsalt jonni pärast sarnasele nõudmisele wastu seista ning eraldamiseks ei wõi saada $\frac{1}{2}$ häali.

Käesolew küsimus ei ole maakommis-jonis wäärilist hindamist leidnud. Kuna meie arwamisel oleme, et seda kaaluma peab, et wõimalust anda käesolewat sea-dust maakommisjoni anda, hääletasime meie seaduse arutamisele wõtmise puhul poolt ja saame ka käesolewal korral sea-duse poolt hääletama.

Juhataja **J. Soots**: Panen hääle-tamisele rkl. Grigorjew'i ettepaneku — seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 20 häält, wastu 22 häält, — seega on seaduseelnõu tagasi lükatud.

Et koosolek 2 tundi kestnud, kuulutan weerandtunnilise waheaja. (Hüüded: Lõpetada!) On tehtud ettepanek koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Poolt on 25 häält, wastu 18 häält, seega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **J. Soots**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

Abisekretäär **J. Piiskar**.